

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЛЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Стандарти Ради
Європи щодо злочинів з
расових мотивів та
недискримінації з
акцентом на ромах та
мандрівниках

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Погляди, викладені в цьому документі, є відповідальністю його авторів і не обов'язково відображають офіційну політику Ради Європи.

Всім сторонам, зацікавленим у відтворенні або перекладі всього документа або його частини, рекомендується робити це за попереднім дозволом відділу ромів та мандрівників Ради Європи (roma.team@coe.int).

Council of Europe Roma and Travellers Team F-67075
Strasbourg Cedex www.coe.int/roma

© Рада Європи, 2019 рік

ЗМІСТ

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЛЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

ВСТУП	4
Слово від авторів	4
Як користуватися інструментарієм	6
РОЗДІЛ 1 – СТАНОВИЩЕ РОМІВ У ЄВРОПІ	8
Роми та мандрівники	8
Термінологія стосовно ромів та мандрівників	9
Виклики та проблеми	10
Роми та мандрівники як вразлива група – судова практика	14
РОЗДІЛ 2 – СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ	16
Документи Ради Європи щодо правоохоронної діяльності	17
Стандарти на практиці	19
Роми та мандрівники і поліція – судова практика	20
РОЗДІЛ 3 – ЄВРОПЕЙСЬКІ КОНВЕНЦІЯ ТА СУД	22
Європейська конвенція та Суд з прав людини	23
Порушення Європейської конвенції з прав людини	25
Порушення Європейської конвенції з прав людини – судова практика	32
РОЗДІЛ 4 – ЗЛОЧИНИ З РАСОВИХ МОТИВІВ	37
Поняття злочинів з расових мотивів та расистських Інцидентів	38
Злочини, скоєні членами екстремістських угруповань	39
Марші ненависті	41
Мова ворожнечі	48
РОЗДІЛ 5 – НАВЧАННЯ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ	49
Пропонований шаблон навчальної програми	50
Приклади з практики	54
ДОДАТКИ	57

СЛОВО ВІД АВТОРІВ

Дезідеріу Гергелі   Теодорос Александрідіс   Герман Ренес

Охорона правопорядку в сучасних суспільствах, боротьба зі злочинами з расових мотивів та захист прав людини – це три виклики, з якими щодня стикається поліція. Від усіх поліцейських, від найнижчого до найвищого рангу, очікується повна поінформованість про останні зміни в практиці та стандартах у сфері прав людини і застосування їх у своїй повсякденній роботі, що є справді складним завданням навіть для фахівців з прав людини.

Цей інструментарій прагне допомогти поліції у виконанні її складних обов'язків. Тому автори від самого початку розроблення враховували особливі потреби поліції.

Цей інструментарій був створений, виходячи з відповідей, наданих 12 державами-членами Ради Європи через їхні національні міністерства або структури, пов'язані з поліцією, на детальний опитувальник, надісланий через Спеціальний комітет експертів Ради Європи з питань ромів та мандрівників (САНРОМ).

Усі 12 національних органів поліції підкреслили, що віддають перевагу короткому та стислому інструментарію, а не академічному посібнику. Вони охоче визнали свою потребу в більш практичній інформації, навчальних матеріалах, пов'язаних з виявленням та розслідуванням злочинів на расовому ґрунті, а також різних аспектів дискримінації, і, нарешті, зазначили труднощі, з якими вони стикаються у повному розумінні ступеня маргіналізації та вразливості ромів та мандрівників.

Цей інструментарій, розроблений двома юристами-правозахисниками у тісній співпраці з діючим офіцером поліції, має на меті задовольнити потреби у навчанні, визначені органами поліції. Це –інструментарій у найсправжнішому розумінні цього терміна: так само, як робітник дістає свою скриньку з інструментами, витягує потрібне знаряддя, а потім кладе його назад, так і цей інструментарій має на меті надати поліцейським доступну та легко зрозумілу інформацію. Хоча цей інструментарій зосереджений на проблемах ромів, він не є інструментарієм з питань ромів і мандрівників – скоріше, він зосереджений на ключових поняттях (таких як вразливість, злочини з расових мотивів, стереотипування), які можуть стосуватися й інших соціально незахищених та вразливих груп.

Спрямований насамперед на патрульних поліцейських та «перших реагуювальників», а саме тих поліцейських, які регулярно стикаються з ромами та мандрівниками, а також іншими вразливими соціальними групами, його основним завданням є сприяння єдиному застосуванню стандартів Ради Європи (РЄ) щодо злочинів з расових мотивів в усіх державах-членах РЄ. З цією метою набір інструментів містить посилання лише на стандарти та принципи РЄ.

ЯК КОРИСТУВАТИСЯ ІНСТРУМЕНТАРІЄМ

Інструментарій розроблено з метою надання якомога практичніших рекомендацій, що мають подвійну мету: інформувати поліцейських про питання ромів та мандрівників з різних точок зору та інформувати інструкторів поліції про основні зміни та впровадження стандартів, що дійсно мають значення для роботи поліції з громадами ромів та мандрівників. Саме тому кожна структура інструментарія зосереджена на наданні переважно трьох типів узагальнених, легких для читання матеріалів, переважно розроблених у форматі запитань і відповідей, що включають:

- Основну інформацію про актуальну проблему, що представляє собою теоретичну інформацію;
- Стандарти, що застосовуються на практиці відповідно до міжнародних органів з прав людини, що представляють собою практичну інформацію;
- Відповідну судову практику, застосовну до даної проблеми, яка надає додаткові ресурси для поглибленого аналізу.

Зміст інструментарія також становить основу для навчальної програми, запропонованої у формі шаблону з рекомендованими темами, цілями та завданнями, що вказують для кожного навчального заняття ресурси, доступні в структурі інструментарія. Цей інструментарій охоплює загальні стандарти, практику на рівні Ради Європи і, таким чином, відображає європейський погляд на злочини з расових мотивів, недискримінацію та питання ромів і мандрівників. Отже, цей погляд потребує об'єднання з відповідними стандартами та практиками на національному рівні.

Працівник поліції або поліцейський інструктор, який використовує цей інструментарій, повинен враховувати цей

процес об'єднання відповідно до конкретного контексту кожної країни. Очевидно, що оскільки всі судові справи, включені до інструментарія, походять з Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) і, таким чином, є актуальними для всіх держав-членів Ради Європи, слід додати та врахувати національні закони про поліцію, нормативні акти та інструкції щодо злочинів з расових мотивів та/або дискримінації.

СТРУКТУРА ІНСТРУМЕНТАРІЮ

Інструментарій складається з п'яти розділів, які стосуються ключових аспектів підходу до правоохоронної діяльності щодо ромських та мандрівних громад з урахуванням прав людини, а також набору додатків з іншими матеріалами, що стосуються питання злочинів на расовому ґрунті.

Розділ 1: Становище ромів і мандрівників у Європі та шляхи поліпшення відносин між ними та поліцією;

Розділ 2: Стандарти Ради Європи щодо поліції та ромів і мандрівників;

Розділ 3: Європейська конвенція з прав людини та питання правоохоронної діяльності щодо ромів та мандрівників;

Розділ 4: Злочини з расових мотивів у контексті стандартів Ради Європи

Розділ 5: Навчання для поліцейських.

Цю публікацію було розроблено на основі інформації, доступної станом на квітень 2019 року. Представлення справ Європейського суду з прав людини є виключно вибіркоким для освітніх цілей і не є вичерпним.

Кожен розділ охоплює низку тем, викладених у стислій, лаконічній та практичній формі, що включає основні поняття, стандарти на практиці та застосовну судову практику Європейського суду з прав людини.

Інструментарій			
Розділ 1: Становище ромів та мандрівників у Європі			
	Основні поняття	Стандарти на практиці	Відповідна судова практика ЄСПЛ
Роми та мандрівники	<ul style="list-style-type: none"> Яка термінологія використовується Радою Європи щодо ромів та мандрівників? Оцінки кількості ромів та мандрівників у Європі Інформаційні бюлетені про ромів та мандрівників Хто є вразливим з точки зору ЄСПЛ? Чи мають вразливі групи право на державний захист? 	<ul style="list-style-type: none"> Конкретні виклики та проблеми, з якими стикаються роми та мандрівники в Європі; Що означає бути ромом та мандрівником в Європі? З якими викликами вони стикаються у відносинах з поліцією? Чи відносить їх ЄСПЛ до вразливої групи? Чи має поліція зобов'язання щодо них? 	<ul style="list-style-type: none"> Роми як вразлива група в різних справах, що розглядаються ЄСПЛ
Розділ 2: Стандарти Ради Європи щодо поліції та ромів і мандрівників			
Стандарти Ради Європи	<ul style="list-style-type: none"> Які стандарти та принципи у сфері прав людини застосовні до поліцейської діяльності щодо ромів і мандрівників? 	<ul style="list-style-type: none"> Які органи Ради Європи здійснюють моніторинг дотримання прав людини у відносинах між поліцією та ромами і мандрівниками? Які відповідні принципи встановлює для поліції ЄСПЛ? 	<ul style="list-style-type: none"> Питання відносин поліції, ромів та мандрівників у справах на розгляді в ЄСПЛ
Розділ 3: Європейська конвенція з прав людини (ЕКПЛ), Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) та поліцейська діяльність щодо ромів та мандрівників			
Європейська конвенція з прав людини та Європейський суд з прав людини	<ul style="list-style-type: none"> Що таке Конвенція? Якою є роль ЄСПЛ? Що може робити Суд, а що не може? 		<ul style="list-style-type: none"> Порушення ЕКПЛ у справах заявників з числа ромів та мандрівників
Недискримінація та поліція	<ul style="list-style-type: none"> Які правозахисні інструменти є актуальними для поліції? Які форми дискримінації заборонені європейським законодавством? 	<ul style="list-style-type: none"> Які стандарти Суду є актуальними для поліції при розгляді питань дискримінації та антициганізму? 	<ul style="list-style-type: none"> Справи, що стосуються поліції, дискримінації та заявників з числа ромів та мандрівників на розгляді в ЄСПЛ
Антициганізм, стереотипи, упередження	<ul style="list-style-type: none"> Що таке антициганізм, стереотипи та упередження? 	<ul style="list-style-type: none"> Стереотипи та упередження з боку поліції Приклади позитивної ролі поліції у забезпеченні захисту від расизму; 	<ul style="list-style-type: none"> Справи, пов'язані зі стереотипами та упередженнями щодо ромів та мандрівників та поліцією
Розділ 4: Злочини з расових мотивів у контексті стандартів Ради Європи			
Злочини з расових мотивів	<ul style="list-style-type: none"> Що таке злочини на расовому ґрунті? Чому поліція повинна надавати пріоритет порушенням або інцидентам на расовому ґрунті? 	<ul style="list-style-type: none"> Злочини, скоєні членами екстремістських угруповань; Марші/дemonстрації ненависті з боку ультраправих угруповань; Спонтанні напади на ромів та мандрівників Жертви злочинів з расових мотивів за асоціацією; Змішані мотиви скоєння злочинів на расовому ґрунті; Мова ворожнечі: особлива форма злочинів з расових мотивів; 	<ul style="list-style-type: none"> Практичні приклади різних форм злочинів з расових мотивів
Розділ 5: Навчання для працівників поліції			
Програма навчання	<ul style="list-style-type: none"> Типова пропозиція програми навчання 	<ul style="list-style-type: none"> Навчальні заняття та їхній зміст; 	<ul style="list-style-type: none"> Ресурси в інструментарії
Додаток	<ul style="list-style-type: none"> Зразок циркуляра поліції щодо злочинів з расових мотивів Форма рапорту про інцидент з расових мотивів Належна практика – рекомендації щодо питань, пов'язаних із житлом 		

РОЗДІЛ 1

РОМИ ТА МАНДРІВНИКИ

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

**СТАНОВИЩЕ РОМІВ В ЄВРОПІ
ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ
ВІДНОСИН МІЖ РОМАМИ ТА
МАНДРІВНИКАМИ І ПОЛІЦІЄЮ**

- Термінологія РЄ щодо груп ромів та мандрівників в Європі
- Виклики та проблеми, з якими стикаються роми та мандрівники в державах-членах РЄ
- Вразливі групи – основні поняття
- Роми та мандрівники як вразлива група – стандарти на практиці
- Роми та мандрівники як вразлива група – практика ЄСПЛ

ТЕРМІНОЛОГІЯ, ЯКУ ВИКОРИСТОВУЄ РАДА ЄВРОПИ ЩОДО РОМІВ ТА МАНДРІВНИКІВ

Термін «роми та мандрівники» використовується в Раді Європи стосовно широкого спектру груп, які охоплює робота організації в цій сфері: з одного боку рома, сінті/мануш, кале, каале, романичал, бояш/рударі, балканські єгиптяни та ашкалі, східні групи (дом, лом та абдал); та, з іншого боку, такі групи, як мандрівники, еніш, групи населення, визначені адміністративним терміном «Gens du voyage» та особи, які ідентифікують себе як цигани.

ТЕРМІНОЛОГІЯ, ІСТОРИЧНО ВИКОРИСТОВУВАНА РАДОЮ ЄВРОПИ ЩОДО РОМІВ ТА МАНДРІВНИКІВ

ЯК ОЦІНЮЮТЬ КІЛЬКІСТЬ РОМІВ ТА МАНДРІВНИКІВ У ЄВРОПІ?

- «Цигани та інші мандрівники», «Кочівники» (1975 та 1983);
- «Населення кочового походження» (1981);
- «Цигани» (1993);
- «Роми (цигани)» (1995);
- «Рома» (1997, 2002);
- «Роми/цигани» (1995, 1998, 2000);
- «роми/цигани та мандрівники» (2001);
- «роми та мандрівники» з 2004 року.

- Середня оцінка кількості ромів та мандрівників у Європі – географічній зоні, що охоплюється РЄ, – становить приблизно 11 мільйонів, з яких 6 мільйонів проживають у 27 державах-членах Європейського Союзу.
- Оцінки щодо всієї Європи коливаються від 8 до 15 мільйонів, і, відповідно, «10-12 мільйонів» здається нам найбільш відповідною цифрою для території РЄ.

[Оцінки кількості населення ромів у Європейських країнах](#)

РЄ розробила серію коротких інформаційних бюлетенів про історію, культуру, мову та літературу ромів. Ці інформаційні бюлетені доступні різними мовами держав-членів РЄ.

Інформаційні бюлетені про історію ромів описують прибуття ромів з Індії до Європи, різні хвилі міграції, Голокост та державну політику за часів комунізму.

- [Інформаційні бюлетені про історію ромів](#)
- [Інформаційні бюлетені про культуру ромів](#)
- [Інформаційні бюлетені про мову ромів](#)
- [Інформаційні бюлетені про літературу ромів](#)

ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ, З ЯКИМИ СТИКАЮТЬСЯ РОМИ ТА МАНДРІВНИКИ У КРАЇНАХ-ЧЛЕНАХ РАДИ ЄВРОПИ

ЩО ОЗНАЧАЄ БУТИ РОМОМ У СУЧАСНІЙ ЄВРОПІ?

Опитування, проведене у 2016 році Агентством Європейського Союзу з основоположних прав (FRA), дає точне уявлення про ступінь маргіналізації ромів у Європі.

ЕКСТРЕМАЛЬНА БІДНІСТЬ

- 80% опитаних ромів перебувають під загрозою злиднів порівняно із середнім показником по ЄС, що становить 17%;
- 92% опитаних ромів вказують, що їм важко зводити кінці з кінцями, а 45% кажуть, що їм «дуже важко».

ПОГАНІ УМОВИ ЖИТТЯ

- 30% ромів живуть у будинках без водопроводу;
- 46% ромів не мають туалету, душу або ванної кімнати у своїх будинках;
- 1 з 10 ромів живе у житлі без електрики.

СКЛАДНО ЗНАЙТИ РОБОТУ

- 30 % ромів віком 20–64 років мали оплачувану роботу, причому середній рівень зайнятості в ЄС у 2015 році становив 70 %;
- 63 % молодих ромів віком 16–24 років не працюють, не навчаються і не проходять професійну підготовку, порівняно з 12 % їхніх однолітків серед загального населення ЄС.

ЩОДЕННА ДИСКРИМІНАЦІЯ

- 41% опитаних ромів відчували дискримінацію через своє етнічне походження принаймні один раз у своєму повсякденному житті протягом останніх п'яти років;
- 27% опитаних ромів не знали про існування законів, що забороняють дискримінацію за етнічним походженням;
- 82% не знали про існування організацій, що надають підтримку жертвам дискримінації.

ДІТИ У ЗАМКНеному КОЛІ БІДНОСТІ ТА ДИСКРИМІНАЦІЇ

- 30% ромських дітей в опитаних країнах живуть у сім'ях, де хтось хоч раз за останній місяць лягав спати голодним;
- У всіх опитаних вікових групах, особливо серед осіб старше 25 років, висока частка ромів без формальної освіти.

[Друге опитування європейського союзу щодо меншин та дискримінації, роми – Вибрані результати](#)

Генеральний секретар РЄ підкреслив, що «багато держав-членів не мають політичної волі впроваджувати стандарти РЄ та національні стандарти. Їм бракує впевненості в тому, що вони можуть досягти прогресу через такі фактори, як вороже ставлення громадськості до інтеграції ромів та мандрівників; упередження та стереотипи, що укорінюються засобами масової інформації та політичним дискурсом; взаємна недовіра між ромами та мандрівниками і державними інституціями».

Міжнародні організації погоджуються, що становище ромів та мандрівників у державах-членах РЄ викликає стурбованість.

ЄС визнає, що, незважаючи на його зусилля та зобов'язання щодо поліпшення становища ромів та мандрівників, їхнє становище насправді погіршується і вони стикаються з дедалі більшою нетерпимістю.

Фонд розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) поділяє ці занепокоєння, зазначаючи, що, незважаючи на численні ініціативи, політику та стратегії, становище ромів та мандрівників залишається жахливим не тільки в нових, але й у старих державах-членах ЄС.

ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ, З ЯКИМИ СТИКАЮТЬСЯ РОМИ ТА МАНДРІВНИКИ У ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ РАДИ ЄВРОПИ

Комісар Ради Європи з прав людини нещодавно представив огляд викликів у сфері прав людини, з якими стикаються роми та мандрівники у всіх 47 державах-членах РЄ, зосередивши увагу, серед інших питань, на антициганізмі, насильстві на расовому ґрунті, поведінці правоохоронних та судових органів.

Комісар з прав людини підкреслив певні повторювані негативні тенденції у відносинах між поліцією та ромами і мандрівниками по всій Європі:

Роми піддаються поліцейському насильству як у громадських місцях, наприклад під час поліцейських рейдів у ромських поселеннях, так і в місцях ув'язнення. У цих випадках кримінальні розслідування неправомірних дій з расових мотивів з боку поліції часто виявляються явно упередженими або дискримінаційними.

У місцях, де існують ізольовані ромські поселення, люди можуть піддаватися особливій увазі поліції, часто у вигляді вторгнень. Окрім особливої уваги до ромських житлових районів, поліція цілеспрямовано зупиняє та обшукує осіб ромського походження, зокрема в автомобілях та інших транспортних засобах, на основі етнічних ознак.

Довільне вилучення майна може відбуватися під час зупинок на вулиці або на прикордонному контролі, під час обшуків у контексті жебрацтва, а також під час рейдів у ромських поселеннях.

Про випадки довільного затримання ромів повідомлялося в ряді країн, де в деяких випадках поліція використовувала затримання груп ромських чоловіків – зазвичай молоді – як метод кримінального розслідування, навіть якщо не було жодних конкретних доказів проти затриманих.

[Дізнайтеся більше про виклики, з якими стикаються роми: Звіт Комісара Ради Європи з прав людини](#)

РОЗДІЛ 1

ВРАЗЛИВІ ГРУПИ

ЩО ПОТРІБНО ЗНАТИ ПРО ВРАЗЛИВІСТЬ?

Вразливість взагалі стосується окремих осіб або категорій людей, які через вік, поганий стан здоров'я, недієздатність, належність до меншин або безправне становище в суспільстві перебувають у зоні ризику з точки зору здоров'я, соціального, економічного чи політичного становища.

ЯК ВИЗНАЧАЮТЬСЯ ВРАЗЛИВІ ГРУПИ?

Критерії, що використовуються для визначення категорій, які можна вважати вразливими, пов'язані з тим, наскільки групи людей є маргіналізованими, соціально виключеними, мають обмежені можливості та доходи, страждають від будь-яких видів зловживань, упереджень та стереотипів, дискримінації, бідності та пов'язаних з нею ризиків тощо.

ЯКІ ПРИКЛАДИ ВРАЗЛИВИХ ГРУП МОЖНА РОЗГЛЯДАТИ?

Прикладами груп, які можуть вважатися вразливими та більш схильними до ризикових ситуацій, є люди з інвалідністю, ВІЛ-інфіковані, люди похилого віку, етнічні меншини, особи, які шукають притулку, біженці, ВПО, безхатченки, діти, одинокі матері, сироти тощо.

ЧОГО НАЙБІЛЬШЕ ПОТРЕБУЄ ВРАЗЛИВА ГРУПА В ЗАГАЛЬНИХ РИСАХ?

Декілька категорій осіб часто стикаються зі структурною дискримінацією, не в змозі захистити себе і тому потребують особливого захисту.

ВРАЗЛИВІ ГРУПИ КОРИСТУЮТЬСЯ ПРАВОВИМ ЗАХИСТОМ ЗГІДНО З МІЖНАРОДНИМ ПРАВОМ

Наприклад, міжнародні договори та правові інструменти з прав людини захищають і забезпечують права жінок, дітей, расових, національних та етнічних меншин, включаючи ромів та мандрівників, осіб з інвалідністю та людей з ВІЛ-СНІДом, серед інших категорій.

ЄСПЛ РОЗГЛЯДАЄ РОМІВ ЯК ВРАЗЛИВУ ГРУПУ

**СПОЧАТКУ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД ВКАЗУВАВ НА
ВРАЗЛИВЕ СТАНОВИЩЕ РОМІВ ТА
МАНДРІВНИКІВ У ЗВ'ЯЗКУ З ЇХНІМ СТАТУСОМ
МЕНШИНИ**

«Вразливе становище циган як меншини означає, що їхні потреби та особливий спосіб життя повинні враховуватися як у відповідній системі нормативного планування, так і при прийнятті рішень у конкретних випадках». ЄСПЛ, справа «Шарпан проти Сполученого Королівства», 2001 р.

**ЄСПЛ ВКАЗАВ НА ВРАЗЛИВЕ СТАНОВИЩЕ
РОМІВ ТА МАНДРІВНИКІВ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ
СОЦІАЛЬНИМ НЕРІВНОПРАВ'ЯМ**

«В результаті своєї бурхливої історії та постійного вигнання роми стали особливим типом знедоленої та вразливої меншини. Як зазначав Суд у попередніх справах, вони тому потребують особливого захисту [...]». D.H. та інші проти Чеської Республіки, 2007 р.

**ВРАЗЛИВЕ СТАНОВИЩЕ РОМІВ У ЗВ'ЯЗКУ З
ДИСКРИМІНАЦІЄЮ, МАРГІНАЛІЗАЦІЄЮ ТА
СЕГРЕГАЦІЄЮ**

«[...] несприятливе становище соціальної групи, до якої належать заявники [рома], могло і повинно було враховуватися; [...] незахищений статус групи заявників повинен бути вагомим фактором». Yordanova та інші проти Болгарії, 2012 р.

РОМИ ТА МАНДРІВНИКИ ЯК ВРАЗЛИВА ГРУПА СТАНДАРТИ НА ПРАКТИЦІ

ЧИ ВІДНОСИТЬ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ (ЄСПЛ) РОМІВ ТА МАНДРІВНИКІВ ДО ВРАЗЛИВИХ ГРУП? ТАК!

У понад 20 рішеннях проти кількох держав-членів РЄ Суд визнав ромів та мандрівників вразливою групою.

ЄСПЛ ВИЗНАЧИВ, ЩО ПОЛІЦІЯ МАЄ ОБОВ'ЯЗОК ЩОДО РОМІВ ЯК ВРАЗЛИВОЇ ГРУПИ

- Вживати превентивних заходів, коли прояви расизму проти ромів та мандрівників загрожують основоположним цінностям суспільства;
- Проводити ретельні розслідування, коли проти ромів вчиняються злочини на расовому ґрунті;
- Вживати заходів для викриття будь-яких расистських мотивів, коли особа робить небезпідставні заяви про переслідування на расовому ґрунті;
- Вживати заходів для забезпечення фізичної та психологічної цілісності ромів у контексті відкритих расистських демонстрацій.

ЄСПЛ ВВАЖАЄ, ЩО ВРАЗЛИВІ ГРУПИ МАЮТЬ ПРАВО НА ЗАХИСТ З БОКУ ДЕРЖАВИ ТА ПОЛІЦІЇ

- Діти, яких затримала та допитує поліція, потребують особливого ставлення та захисту;
- Потерпілі від домашнього насильства, сексуальних злочинів або потерпілі від торгівлі людьми потребують активної участі держави в їхньому захисті;
- Шукачі притулку, як члени знедолених груп, потребують особливого захисту;
- Особи, які перебувають під вартою, знаходяться в уразливому становищі, і органи влади зобов'язані їх захищати;
- Затримані з інтелектуальними порушеннями знаходяться в особливо уразливому становищі і потребують захисту;
- Затримані з проблемами здоров'я, включаючи ВІЛ, є вразливими і потребують захисту;
- Неповнолітні, які перебувають під вартою, є вразливими і потребують захисту.

ЄСПЛ ВИЗНАЧИВ, ЩО:

Негативні стереотипи щодо певної групи [такої як роми], досягаючи певного рівня, можуть впливати на почуття ідентичності групи та самооцінку і впевненість у собі її членів. Справа «Aksu проти Туреччини», 2012 р.

У ситуаціях, коли є докази існування тенденцій насильства та нетерпимості щодо етнічної меншини, позитивні зобов'язання, що покладаються на держави, вимагають від них більш високих стандартів реагування на інциденти, про які стверджується, що вони мотивовані упередженнями. Р.Б. проти Угорщини, 2016 р.

Організація серії мітингів, нібито з метою стримування «циганської злочинності» за допомогою воєнізованих парадів, може розглядатися як реалізація політики расової сегрегації. Залякування маршами можна розглядати як перші кроки до реалізації певного бачення «закону і порядку», яке за своєю суттю є расистським. Vona проти Угорщини, 2013 р.

Що стосується злочинів, скоєних на шкоду вразливим групам [таким як роми], то від державних органів, включаючи поліцію, вимагається ретельне розслідування. Balazs проти Угорщини, 2015 р.

Сукупний ефект недоліків поліцейських розслідувань та відсутності комплексного підходу до правоохоронної діяльності призвів до відкритої расистської демонстрації, з поодинокими актами насильства, які практично не мали юридичних наслідків та відсутності необхідного захисту [для ромів]. Király та Dömötör проти Угорщини, 2017 р.

РОМИ ТА МАНДРІВНИКИ ЯК ВРАЗЛИВА ГРУПА СУДОВА ПРАКТИКА

ХОЧЕТЕ ДІЗНАТИСЯ БІЛЬШЕ ПРО СПРАВИ, ЯКІ
РОЗГЛЯДАЄ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
ЩОДО РОМІВ ТА ЇХНЬОЇ ВРАЗЛИВОСТІ?

РІК	СПРАВА	ДЕРЖАВА	ПОРУШЕННЯ	СПІРНЕ ПИТАННЯ
6.11.2018	Burluа та інші	Україна	Статті 3, 8, 13 & 14	Напади та знищення майна, відсутність захисту від проявів расизму
14.03.2017	Fogarasi та інші	Румунія	Стаття 3	Жорстоке поводження з боку поліції Відсутність ефективного розслідування
17.01.2017	Király та Dömötör	Угорщина	Стаття 8	Відсутність захисту від проявів расизму
11.10.2016	Bogdonavicius та інші	Росія	Стаття 8	Примусові виселення та відсутність альтернативного житла
12.04.2016	R.B.	Угорщина	Стаття 8	Недостатнє розслідування скарг заявника про переслідування на расовому ґрунті
17.04.2014	CLR від імені Valentin Cămpreanu	Румунія	Стаття 2	Смерть у медико-соціальній установі Відсутність ефективного розслідування
17.10.2013	Winterstein та інші	Франція	Стаття 8	Примусові виселення та відсутність альтернативного житла
09.07.2013	Vona	Угорщина	Стаття 11	Розпуск об'єднання через антиромські демонстрації
28.05.2013	Lavida та інші	Греція	Статті 2 & 14 Протокол 1	Дискримінація Освіта
29.01.2013	Horvath та Kiss	Угорщина	Статті 2 & 14 Протокол 1	Дискримінація Освіта
13.11.2012	I.G. та інші	Словаччина	Статті 3 & 8	Примусова стерилізація Відсутність правових гарантій репродуктивних прав
31.07.2012	M. та інші	Італія та Болгарія	Стаття 3	Відсутність ефективного розслідування жорстокого поводження з боку приватних осіб

РОМИ ТА МАНДРІВНИКИ ЯК ВРАЗЛИВА ГРУПА СУДОВА ПРАКТИКА

РІК	СПРАВА	ДЕРЖАВА	ПОРУШЕННЯ	СПІРНЕ ПИТАННЯ
12.06.2012	N.B.	Словаччина	Статті 3 & 8	Примусова стерилізація Відсутність правових гарантій репродуктивних прав
24.04.2012	Yordanova та інші	Болгарія	Стаття 8	Примусові виселення та відсутність альтернативного житла
15.03.2012	Aksu	Туреччина	Стаття 8	Публікації, що ображають ромську громаду
11.12.2012	Samrani та інші	Греція	Статті 2 & 14 Протокол 1	Дискримінація Освіта
08.11.2011	V.C.	Словаччина	Статті 3 & 8	Примусова стерилізація Відсутність правових гарантій репродуктивних прав
16.03.2010	Orsos	Хорватія	Статті 2 & 14 Протокол 1	Дискримінація Освіта
08.12.2009	Muñoz Díaz	Іспанія	Article 1 & 14 Протокол 1	Відмова визнати ромський шлюб для встановлення пенсії по втраті годувальника
5.06.2008	Samrani та інші	Греція	Статті 2 & 14 Протокол 1	Дискримінація Освіта
12.11.2007	D.H. та інші	Чеська республіка	Статті 2 & 14 Протокол 1	Дискримінація Освіта
23.02.2006	Ognyanova та Choban	Болгарія	Статті 2, 3 & 5	Жорстоке поводження під час перебування під вартою в поліції, відсутність ефективного розслідування, принижуюче поводження
13.12.2005	Bekos, Koutropoulos	Греція	Протокол 3 & 14	Поліція, расові образи, відсутність розслідування щодо того, чи відіграла роль у цих інцидентах дискримінація
27.05.2004	Connors	Сполучене Королівство	Стаття 8	Примусові виселення та відсутність альтернативного житла

РОЗДІЛ 2 СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ

СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ ЩОДО ПОЛІЦІЇ ТА РОМІВ/НАСИЛЬСТВА НА РАСОВОМУ ҐРУНТІ

- Інструменти РЄ щодо поліцейської діяльності стосовно ромів та мандрівників – основні поняття
- Роми та мандрівники і поліція – стандарти на практиці
- Роми та мандрівники і поліція – практика Європейського суду з прав людини

ДОКУМЕНТИ РАДИ ЄВРОПИ ЩОДО ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТОСОВНО РОМІВ ТА МАНДРІВНИКІВ

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

ЯКІ СТАНДАРТИ ЗАСТОСОВНІ ДО ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО МЕНШИН, НАПРИКЛАД, РОМІВ ТА МАНДРІВНИКІВ?

Рамкова конвенція про захист національних меншин зобов'язує державні органи захищати осіб, включаючи ромів та мандрівників, від переслідувань, дискримінації, ворожого ставлення або насильства.

Відповідно до статті 6 Конвенції «Сторони зобов'язуються вживати належних заходів для захисту осіб, які можуть стати об'єктами погроз або актів дискримінації, ворожого ставлення чи насильства на підставі їхньої етнічної, культурної, мовної або релігійної самобутності».

Європейська конвенція з прав людини зобов'язує поліцію поважати права людини незалежно від расового чи етнічного походження осіб.

Європейська конвенція з прав людини забезпечує гарантії прав людини, зокрема захист від дискримінації у статті 14. Протокол № 12 до Конвенції поширює сферу захисту на користування правами, встановленими національним законодавством, і гарантує, що жоден державний орган, включаючи поліцію, не буде дискримінувати жодну особу.

Європейський комітет із запобігання катуванням та нелюдському або таким, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (КЗК) надає особливого значення правам осіб, затриманих поліцією.

КЗК забезпечує механізм моніторингу для захисту осіб, позбавлених волі, від катувань та інших форм жорстокого поводження.

ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО МЕНШИН, ВКЛЮЧАЮЧИ РОМІВ ТА МАНДРІВНИКІВ?

Європейський кодекс поліцейської етики визначає конкретні керівні принципи для поліції при роботі з етнічними меншинами та вразливими особами.

- Поліція повинна виконувати свої завдання справедливо, керуючись, зокрема, принципами неупередженості та недискримінації;
- співробітники поліції повинні діяти з особливою увагою до ситуації осіб, які належать до особливо вразливих груп;
- Поліцейські розслідування повинні бути об'єктивними, справедливими, чуйними та адаптованими до особливих потреб осіб, таких як діти, неповнолітні, жінки, представники меншин, включаючи етнічні меншини, та вразливі особи;
- Поліція повинна надавати необхідну підтримку, допомогу та інформацію потерпілим від злочинів, без дискримінації.

Рекомендація № 11 Європейської комісії проти расизму та нетерпимості стосується конкретно поліції та боротьби з расовою дискримінацією. Крім того, вона охоплює важливі принципи, що мають значення для поліції:

- Расове та етнічне профілювання з боку поліції забороняється;
- Контроль, спостереження або розслідування повинні здійснюватися на підставі обґрунтованої підозри, а не на підставі етнічного походження;
- Расова дискримінація або расово мотивовані порушення з боку поліції повинні ефективно розслідуватися;
- Поліція повинна в повній мірі враховувати расистську мотивацію звичайних правопорушень;
- Поліція повинна налагодити діалог і співпрацю з членами меншин;
- Поліція повинна приймати на роботу членів недостатньо представлених меншин.

РЕКОМЕНДАЦІЯ 13 ЄКРН ОСОБЛИВО СТОСУЄТЬСЯ ПРИНЦИПІВ БОРЬБИ З АНТИЦИГАНСЬКИМИ НАСТРОЯМИ ТА ДИСКРИМІНАЦІЄЮ РОМІВ, ВКЛЮЧАЮЧИ ПОЛІЦІЮ

ЩО ТАКЕ АНТИЦИГАНІЗМ?

Антициганізм є окремою формою расизму, ідеологією, заснованою на расовій перевазі, та формою інституційного расизму, що живиться історичною дискримінацією. Він знаходить своє вираження, серед іншого, у насильстві, мові ворожнечі, експлуатації, стигматизації та найвідвертішому виді дискримінації.

ЯКІ ПРИНЦИПИ ВСТАНОВЛЮЄ ЄКРН У РЕКОМЕНДАЦІЇ № 13, ЩО МАЮТЬ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПОЛІЦІЇ?

- Поліція повинна отримати спеціальне навчання з питань прав людини, проблем, що стосуються ромів, законодавства про злочини з расових мотивів та його застосування до потерпілих-ромів;
- Поліція повинна проводити необхідні розслідування расистських злочинів та актів насильства проти ромів, а також випадків задокументованих звинувачень у неправомірних діях поліції щодо ромів, з метою притягнення винних до відповідальності та покарання;
- Поліція повинна вживати заходів для сприяння набору ромів до лав поліції;
- Для забезпечення зв'язку між ромами та поліцією слід залучати посередників, зокрема з числа ромського населення.

РОМИ ТА МАНДРІВНИКИ І ПОЛІЦІЯ

ЯКІ ОРГАНИ РАДИ ЄВРОПИ ЗДІЙСНЮЮТЬ МОНІТОРИНГ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПИТАННЯХ ВІДНОСИН МІЖ ПОЛІЦІЄЮ ТА МАНДРІВНИКАМИ?

КОМІСАР З ПРАВ ЛЮДИНИ

Комісар є неупередженою несудовою інституцією, яка сприяє обізнаності щодо до прав людини та повазі до них. Її діяльність включає візити до країн, тематичні звіти та заходи з підвищення обізнаності.

[Звіт Комісара з прав людини щодо проблем ромів або звіти щодо країн](#)

ЄВРОПЕЙСЬКА КОМІСІЯ ПРОТИ РАСИЗМУ ТА НЕТЕРПИМОСТІ (ЄКРН)

ЄКРН – це правозахисний орган, до складу якого входять незалежні експерти, які відстежують проблеми расизму та дискримінації, готують звіти та надають рекомендації державам-членам.

[Останні звіти ЄКРН щодо країн](#)

КОНСУЛЬТАТИВНИЙ КОМІТЕТ РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

Консультативний комітет є незалежним експертним комітетом, відповідальним за оцінку виконання Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин. Результати цієї оцінки публікуються у вигляді детальних висновків по кожній країні.

[Останні висновки Консультативного комітету по кожній країні](#)

СТАНДАРТИ НА ПРАКТИЦІ

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОМІТЕТ З ПРОБЛЕМ ЗЛОЧИННОСТІ (ЄКПЗ)

ЄКПЗ є органом, відповідальним за нагляд та координацію діяльності у сфері запобігання злочинності та боротьби з нею. ЄКПЗ розробляє конвенції, рекомендації та звіти.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОМІТЕТ ІЗ ЗАПОБІГАННЯ КАТУВАННЯМ (КЗК)

КЗК – це контрольний орган, який оцінює ступінь жорстокого поводження з особами, позбавленими волі у в'язницях, виправних закладах для неповнолітніх, відділеннях поліції тощо.

Європейський суд з прав людини розробив п'ять принципів ефективного розслідування скарг на поліцію.

- **Незалежність:** не повинно бути жодних інституційних або ієрархічних зв'язків між слідчими та поліцейськими, щодо яких проводиться розслідування;
- **Адекватність:** розслідування повинно бути здатним зібрати докази для визначення, чи була неправомірною поведінка поліції, щодо якої подано скаргу, та для виявлення і покарання відповідальних осіб;
- **Своєчасність:** розслідування повинно проводитися оперативно та швидко, щоб зберегти довіру до верховенства права;
- **Громадський контроль:** процедури та прийняття рішень повинні бути відкритими та прозорими, щоб забезпечити підзвітність;
- **Участь потерпілих:** заявник повинен бути залученим у процес розгляду скарги, щоб захистити його або її законні інтереси.

У СВОЇХ РІШЕННЯХ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ПОЛІЦІЇ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ ПОСИЛАЄТЬСЯ НА КОНТРОЛЬНІ ОРГАНИ РАДИ ЄВРОПИ ТА ЇХНІ ЗВІТИ.

Різні справи на розгляді в ЄСПЛ, які стосуються потерпілих із числа ромів, пов'язані з відсутністю ефективного розслідування.

[Інформаційний бюлетень про справи ромів, включаючи питання, пов'язані з поліцією, розглянуті Європейським судом з прав людини](#)

РОМИ ТА МАНДРІВНИКИ І ПОЛІЦІЯ

СУДОВА ПРАКТИКА

ХОЧЕТЕ ДІЗНАТИСЯ БІЛЬШЕ ПРО СПРАВИ, ЯКІ РОЗГЛЯДАЄ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ПРОБЛЕМ МІЖ ПОЛІЦІЄЮ ТА РОМАМИ?

РІК	СПРАВА	ДЕРЖАВА	ПОРУШЕННЯ	СПІРНЕ ПИТАННЯ
16.04.2019	Lingurar	Румунія	Стаття 3	Жорстоке поводження з боку поліції
29.01.2019	Kovacs	Угорщина	Стаття 3	Жорстоке поводження з боку поліції
16.10.2018	Lingurar та інші	Румунія	Статті 3 & 14	Надмірне застосування сили
31.10.2017	M.F	Угорщина	Стаття 3	Надмірне застосування сили
14.03.2017	Fogarasi та інші	Румунія	Стаття 3	Надмірне застосування сили
28.03.2017	Škorjanec	Хорватія	Стаття 3	Недостатнє розслідування насильства на расовому ґрунті
14.03.2017	Fogarasi та інші	Румунія	Стаття 3	Відсутність ефективного розслідування випадків жорстокого поводження з боку поліції
17.01.2017	Király та Dömötör	Угорщина	Стаття 8	Відсутність захисту від проявів расизму
26.07.2016	Adam	Словаччина	Стаття 3	Відсутність ефективного розслідування випадків жорстокого поводження з боку поліції
31.05.2016	Gheorghiză та Alexe	Румунія	Стаття 3	Відсутність ефективного розслідування випадків жорстокого поводження з боку поліції
12.04.2016	R.B.	Угорщина	Стаття 8	Недостатнє розслідування звинувачень заявника у переслідуванні на расовому ґрунті
17.02.2015	Ion Bălășoiu	Румунія	Стаття 3	Відсутність ефективного розслідування смерті у в'язниці
17.04.2014	Guerdner та інші	Франція	Стаття 2	Надмірне застосування смертельної сили
09.07.2013	Vona	Угорщина	Стаття 11	Розпуск об'єднання через антиромські демонстрації
26.06.2012	Borbála Kiss	Угорщина	Стаття 3	Жорстоке поводження з боку поліції відсутність ефективного розслідування
12.06.2012	Koçu та інші	Словаччина	Стаття 3	Відсутність ефективного розслідування насильства та расистської мови

РОМИ ТА МАНДРІВНИКИ І ПОЛІЦІЯ

СУДОВА ПРАКТИКА

РІК	СПРАВА	ДЕРЖАВА	ПОРУШЕННЯ	СПІРНЕ ПИТАННЯ
03.05.2012	Kleyn та Aleksandrovich	Росія	Стаття 2	Відсутність ефективного розслідування смерті під вартою в поліції
22.02.2011	Soare та інші	Румунія	Статті 2 & 3	Застосування смертельної сили та відсутність ефективного розслідування Умови допиту в поліції
27.01.2011	Dimitrova та інші	Болгарія	Стаття 2	Відсутність ефективного розслідування смерті заявників
14.12.2010	Mižigárová	Словаччина	Стаття 2	Смерть під вартою в поліції, відсутність ефективного розслідування
18.11.2010	Seidova та інші	Болгарія	Стаття 2	Відсутність ефективного розслідування смерті заявників
13.07.2010	Carabulea	Румунія	Статті 2 & 3	Жорстоке поводження та смерть під вартою в поліції, відсутність ефективного розслідування
10.06.2010	Vasil Sashov Petrov	Болгарія	Стаття 2	Застосування смертельної сили та відсутність ефективного розслідування
22.04.2010	Stefanou	Греція	Стаття 3	Жорстоке поводження з боку поліції
25.06.2009	Beganović	Хорватія	Стаття 3	Відсутність захисту від насилля, відсутність ефективного розслідування
24.04.2008	Sulejmanov	Північна Македонія	Стаття 3	Відсутність ефективного розслідування випадків жорстокого поводження з боку поліції
10.04.2008	Dzeladinov та інші	Північна Македонія	Стаття 3	Відсутність ефективного розслідування випадків жорстокого поводження з боку поліції
15.02.2007	Jašar	Північна Македонія	Стаття 3	Жорстоке поводження з боку поліції, відсутність ефективного розслідування
23.02.2006	Ognjanova та Choban	Болгарія	Статті 2, 3 & 5	Жорстоке поводження з боку поліції, відсутність ефективного розслідування, принижуюче поводження
13.06.2002	Angelova	Болгарія	Статті 2, 3 & 5	Жорстоке поводження з боку поліції, відсутність ефективного розслідування, принижуюче поводження
18.05.2000	Velikova	Словаччина	Стаття 2	Смерть під вартою в поліції, відсутність ефективного розслідування

РОЗДІЛ 3

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ, РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ПИТАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО РОМІВ ТА МАНДРІВНИКІВ

- Європейська конвенція з прав людини та Європейський суд з прав людини: усунення непорозумінь
- Порушення Європейської конвенції з прав людини у прецедентній практиці ЄСПЛ за участю заявників-ромів
- Недискримінація в міжнародному та європейському праві – основні поняття
- Роми та мандрівники, дискримінація та поліція – стандарти на практиці
- Роми та мандрівники, поліція, дискримінація – практика ЄСПЛ
- Стереотипи та упередження, антициганізм – основні поняття
- Стереотипи та упередження, антициганізм – стандарти на практиці
- Стереотипи та упередження, антициганізм – практика ЄСПЛ

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

УСУНЕННЯ НЕПОРОЗУМІНЬ

БАГАТО ХТО НЕ РОЗУМІЄ РОЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ, ЙОГО МАНДАТУ ТА ПОВНОВАЖЕНЬ. ЦЕ У СВОЮ ЧЕРГУ ПРИЗВОДИТЬ ДО ФОРМУВАННЯ ХИБНОГО УЯВЛЕННЯ ПРО ЙОГО РОЛЬ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ.

НЕ ПЛУТАТИ З СУДОМ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (ССЕС)

ССЕС розташований у Люксембурзі, і його роль полягає у забезпеченні дотримання законів та правил Європейського Союзу щодо тлумачення та застосування договорів Європейського Союзу.

ЯКА ГОЛОВНА РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ?

ЄСПЛ розташований у Страсбурзі. Його головним завданням є нагляд за дотриманням Європейської конвенції з прав людини, насамперед шляхом розгляду скарг, поданих фізичними особами проти держав, які підписали Європейську конвенцію, або, рідше, державами проти держав.

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Це міжнародний договір, який захищає та пропагує широкий спектр прав людини. Розглядаючи її як живий інструмент, спрямований на вирішення реальних, повсякденних проблем, Суд забезпечив, щоб Конвенція, яка набрала чинності в 1953 році, завжди була актуальною та сучасною. Всі члени РЄ є підписантами Конвенції.

ЧИ ЗНАЛИ ВИ?

ПОДАННЯ ЗАЯВИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ:

Будь-яка особа, яка вважає, що вона особисто і безпосередньо стала жертвою порушення одного або декількох своїх прав, гарантованих Європейською конвенцією з прав людини, може подати скаргу до ЄСПЛ.

Спрощена форма життєвого циклу заяви виглядає наступним чином:

A. Потенційний заявник повинен визначити дію або бездіяльність, що може бути приписана державі і яка, на його думку, порушує його права, передбачені Конвенцією.

B. Потенційний заявник повинен подати справу до національних судів і вичерпати ВСІ засоби правового захисту (апеляції, конституційні скарги), які є наявними, доступними та ефективними.

C. Якщо заявник не задоволений остаточним рішенням національного суду, він може подати заяву до ЄСПЛ. Якщо ЄСПЛ не погоджується із заявником, він відхиляє його заяву. Якщо ЄСПЛ погоджується і визнає, що мало місце порушення, він присуджує заявнику компенсацію і передає рішення Комітету міністрів Ради Європи.

D. Комітет міністрів контролює, які заходи вживатиме держава для того, щоб подібні порушення не повторювалися в майбутньому. Тільки якщо він переконується, що держава вжила всіх необхідних заходів для забезпечення цього, він закриває розгляд виконання рішення.

ПОЯСНЕННЯ РОЛІ І ПОВНОВАЖЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Нефахівці (і не тільки вони!) часто мають хибні уявлення та думки про ЄСПЛ:

ЩО СУД **МОЖЕ ЗРОБИТИ** :

- Визнати, що держава порушила свої зобов'язання за Європейською конвенцією з прав людини. Наприклад, він може визнати, що внутрішнє законодавство про використання вогнепальної зброї не відповідає Конвенції;
- Призначити виплату справедливої компенсації, яка зазвичай має символічний характер;
- Вказати державі, що вона повинна вжити заходів для забезпечення того, щоб подібні порушення не повторювалися в майбутньому;
- Допомогти заявнику звернутися з проханням про поновлення розгляду його справи у національних судах, якщо це передбачено внутрішнім законодавством.

ЧОГО СУД **НЕ МОЖЕ ЗРОБИТИ**:

- Оскільки ЄСПЛ не є апеляційним судом або верховним судом, він не може скасовувати рішення або ухвали, винесені національними судами;
- Він не може ігнорувати оцінку фактів, проведену національними судами, без дуже вагомих підстав;
- Він не може визнати особу винною або невинною;
- ЄСПЛ НЕ оцінює особисту кримінальну відповідальність;
- Він не може визнати поліцейського винним у скоєнні правопорушення;
- Він не може накласти штраф на державу за порушення Конвенції, а лише присудити компенсацію заявнику.

Я ПОЛІЦЕЙСЬКИЙ І ВВАЖАЮ, ЩО МОЇ ПРАВА ЛЮДИНИ БУЛИ ПОРУШЕНІ. ЧИ МОЖУ Я ПОДАТИ ЗАЯВУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ?

Багато поліцейських виграли справи (переважно пов'язані з питаннями заробітної плати та іншими трудовими спорами) в ЄСПЛ.

Наприклад, у справі «Milojević та інші проти Сербії» (№43519/07, 43524/07, and 45247/07) (рішення від 12 січня 2016 року) Суд постановив, що відмова поновити на роботі двох заявників-поліцейських, які були звільнені після виправдання в кримінальному провадженні, є порушенням Європейської конвенції з прав людини. Тепер уряд Сербії повинен буде повідомити Комітет міністрів Ради Європи про заходи, які він вживатиме для того, щоб подібні порушення трудових прав їхніх колег не повторювалися.

ЯК МОЖНА ЗАСТОСУВАТИ ДЕРЖАВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗГІДНО ЗІ СТАТТЯМИ 2, 3, 8, ОКРЕМО АБО У ПОВ'ЯЗАННІ ЗІ СТАТТЕЮ 14 ТА СТАТТЕЮ 1 ПРОТОКОЛУ 12 ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ?

Відповідальність держави за дії або бездіяльність державних службовців відповідно до Європейської конвенції може бути застосована на трьох етапах:

А. До вчинення дії або бездіяльності, що підпадає під дію однієї з цих статей (наприклад, відсутність адекватної законодавчої бази щодо застосування сили, недосконалий план поліцейської операції) – це можна назвати суттєвим порушенням відповідної статті Європейської конвенції з прав людини.

В. У момент, коли державні посадові особи вчиняють дії, що порушують ці статті, або дозволяють/не запобігають (хоча вони про це знають) вчиненню таких дій третіми особами (наприклад, катування, вчинене поліцейським, невжиття оперативних заходів для захисту осіб від загроз з боку приватних осіб) – це можна назвати суттєвим порушенням відповідної статті Європейської конвенції з прав людини.

С. Після вчинення діяння, забороненого цими статтями, через невжиття ефективних заходів для розслідування обставин діяння та покарання винних, незалежно від того, чи були винні приватними особами чи державними службовцями, це буде вважатися процедурним порушенням відповідної статті Європейської конвенції з прав людини.

ПОРУШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ СУДОВА ПРАКТИКА

ЄСПЛ визнав десятки держав-членів Ради Європи винними у порушенні Конвенції через недотримання або незабезпечення прав ромів та мандрівників у Європі.

Нижче наведено перелік справ, пов'язаних з питаннями, що виникають відповідно до різних статей Конвенції, застосовних до прав, що мають відношення до ромів та мандрівників.

СТАТТЯ 2 – ПРАВО НА ЖИТТЯ ТА СТАТТЯ 3 – ЗАБОРОНА НЕЛЮДСЬКОГО АБО ТАКОГО, ЩО ПРИНИЖУЄ ГІДНІСТЬ, ПОВОДЖЕННЯ			
ПРОБЛЕМИ	НАПАДИ З БОКУ ПРИВАТНИХ ОСІБ		
СПРАВА	РІК	ПРЕДМЕТ ПОРУШЕННЯ	СТАТТЯ
Šečić проти Хорватії	2007	Відсутність ефективного розслідування нападу на расовому ґрунті	Статті 3 & 14
Angelova та Iliev проти Болгарії	2007	Відсутність ефективного розслідування нападу на расовому ґрунті	Статті 3 & 14
Вегановіч проти Хорватії	2009	Відсутність ефективного розслідування та захисту від насильства	Статті 3
Коку та інші проти Словаччини	2012	Відсутність ефективного розслідування інциденту насильства	Стаття 3
Škorjanec проти Хорватії	2017	Недостатнє розслідування насильства на расовому ґрунті	Стаття 3
ПОДІБНІ СПРАВИ	Seidova та інші проти Болгарії 2010; Dimitrova та інші проти Болгарії 2011; Balázs проти Угорщини 2015;		

ПРИКЛАДИ

- Поліцейський жорстоко поводить з особою – порушення статті 3 (суттєве порушення);
- Поліцейський жорстоко поводить з особою, яка належить до меншини, висловлюючи расові образи на її адресу щодо її належності до цієї меншини – порушення статті 3 разом зі статтею 14 / статтею 1 Протоколу 12 (суттєве порушення);
- Незабезпечення збереження важливих доказів на місці злочину – порушення статті 3 (процесуальне порушення);
- Непроведення розслідування щодо расової мотивації злочину – порушення статті 3 разом зі статтею 14 / статтею 1 Протоколу № 12 (суттєве порушення).

ОСОБЛИВІ ЗАУВАЖЕННЯ

- У переважній більшості випадків ЄСПЛ буде практично неможливо встановити суттєве порушення статей 2/3 у поєднанні зі статтею 14 через стандарт доказування (поза розумним сумнівом) – хоча цей стандарт, як його тлумачить Європейський суд з прав людини, є менш суворим, ніж відповідний стандарт кримінального права у національних юрисдикціях;
- Суд також не може перекласти тягар доказування на уряд-відповідача, оскільки це означало б вимагати від уряду-відповідача встановити «негативний факт» (відсутність расової мотивації) щодо стверджуваного виконавця злочину;
- Крім того, не слід забувати, що Європейський суд з прав людини не є судом третьої чи четвертої інстанції – він не розглядає питання особистої провини;
- Суттєві порушення статті 3 у поєднанні зі статтею 14 були визнані лише в декількох випадках (Stoica проти Румунії, № 42722/02, 4 березня 2008 р., Antayev та інші проти Росії, № 37966/07, 3 липня 2014 р. – в обох випадках поліцейські дії були спрямовані виключно проти ромів та чеченців відповідно).

ПОРУШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ

СУДОВА ПРАКТИКА

СТАТТЯ 2 – ПРАВО НА ЖИТТЯ ТА СТАТТЯ 3 – ЗАБОРОНА НЕЛЮДСЬКОГО АБО ТАКОГО, ЩО ПРИНИЖУЄ ГІДНІСТЬ, ПОВОДЖЕННЯ			
ПРОБЛЕМИ	НАПАДИ НА РОМСЬКІ ПОСЕЛЕННЯ		
СПРАВА	РІК	ПРЕДМЕТ ПОРУШЕННЯ	СТАТТЯ
Moldovan (№ 2) and та інші проти Румунії	2005	Відсутність поліпшення умов життя, надмірна тривалість судового розгляду, дискримінація	Статті 3, 6, 8 & 14
Lacatus та інші проти Румунії	2005	Відсутність поліпшення умов життя, надмірна тривалість судового розгляду, дискримінація	Статті 3, 6, 8 & 14
ПОДІБНІ СПРАВИ	Moldovan (№ 2) and та інші проти Румунії 2005, Gergely проти Румунії 2007, Kalanyos проти Румунії 2007, Tănase та інші проти Румунії 2009;		
ПРОБЛЕМИ	КУЛЬОВІ ПОРАНЕННЯ ПІД ЧАС ВТРУЧАННЯ ПОЛІЦІЇ АБО АРЕШТУ		
Nachova та інші проти Болгарії	2005	Використання вогнепальної зброї, відсутність ефективного розслідування, нерозслідування ролі дискримінації у подіях	Статті 2 & 14
Guerdner та інші проти Франції	2014	Використання смертельної сили	Стаття 2
ПОДІБНІ СПРАВИ	Vasil Sashov Petrov проти Болгарії, 2010, Soare та інші проти Румунії, 2011;		
ПРОБЛЕМИ	СМЕРТЬ У МЕДИКО-СОЦІАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ		
C.L.R. від імені Valentin Câmpeanu проти Румунії	2014	Відсутність захисту життя, відсутність ефективного розслідування	Стаття 2
ПРОБЛЕМИ	СМЕРТЬ ВНАСЛІДОК ПІДПАЛУ		
Fedorchenko та Lozenko проти України	2012	Відсутність ефективного розслідування смерті, нерозслідування можливих расистських мотивів	Стаття 2
ПРОБЛЕМИ	СМЕРТЬ ПІД ВАРТОЮ В ПОЛІЦІЇ АБО ПІД АРЕШТОМ		
Anguelova проти Болгарії	2002	Ненадання медичної допомоги, відсутність ефективного розслідування	Статті 2, 3, 5 & 13
Огн्यानова та Шован проти Болгарії	2006	Жорстоке поводження, відсутність ефективного розслідування	Статті 2, 3, 5 & 13
Міжідаг'ова проти Словаччини	2010	Відсутність захисту життя, відсутність ефективного розслідування	Стаття 2
Ion Bălăzoiu проти Румунії	2015	Відсутність ефективного розслідування жорстокого поводження	Стаття 3
ПОДІБНІ СПРАВИ	Seidova та інші проти Болгарії 2010; Dimitrova та інші проти Болгарії 2011; Balázs проти Угорщини 2015;		

СТАТТЯ 2 – ПРАВО НА ЖИТТЯ ТА СТАТТЯ 3 – ЗАБОРОНА НЕЛЮДСЬКОГО АБО ТАКОГО, ЩО ПРИНИЖУЄ ГІДНІСТЬ, ПОВОДЖЕННЯ

ПРОБЛЕМИ		НАСИЛЬСТВО З БОКУ ПОЛІЦІЇ	
СПРАВА	РІК	ПРЕДМЕТ ПОРУШЕННЯ	СТАТТЯ
Векос та Koutropoulos проти Греції	2005	Жорстоке поводження, відсутність ефективного розслідування	Статті 3 & 14
Jašar проти «колишньої Югославської Республіки Македонія»	2007	Відсутність ефективного розслідування жорстокого поводження з боку поліції	Стаття 3
Sobzaru проти Румунії	2007	Жорстоке поводження, відсутність ефективного розслідування, нерозслідування можливих расових мотивів	Статті 3 & 14
Petropoulou-Tsakiris проти Греції	2007	Жорстоке поводження, відсутність ефективного розслідування, нерозслідування можливих расових мотивів	Статті 3 & 14
Stoica проти Румунії	2008	Жорстоке поводження, відсутність ефективного розслідування, нерозслідування можливих расових мотивів	Статті 3 & 14
Borbála Kiss проти Угорщини	2012	Жорстоке поводження, відсутність ефективного розслідування	Стаття 3
Воасă та інші проти Румунії	2016	Жорстоке поводження, відсутність ефективного розслідування, нерозслідування можливих расових мотивів	Статті 3 & 14
Adam проти Словаччини	2016	Жорстоке поводження, відсутність ефективного розслідування	Стаття 3
Fogarasi та інші проти Румунії	2017	Жорстоке поводження, відсутність ефективного розслідування	Стаття 3
ПОДІБНІ СПРАВИ	Dzeladinov та інші проти «колишньої Югославської Республіки Македонія» 2008; Sulejmanov проти «колишньої Югославської Республіки Македонія» 2008, Sarabulea проти Румунії 2010, Ciorcan та інші проти Румунії 2015, Gheorghijă та Alexe проти Румунії 2016		
ПРОБЛЕМИ		ПРИМУСОВА СТЕРИЛІЗАЦІЯ РОМСЬКИХ ЖІНОК	
V.C. проти Словаччини	2011	Відсутність правових гарантій щодо репродуктивного здоров'я, медичне втручання	Статті 3 & 8
N.B. проти Словаччини	2011	Подібне питання	Статті 3 & 8
I.G., M.K. та R.H. проти Словаччини	2012	Подібне питання	Статті 3 & 8
R.K. проти Чеської Республіки	2012	Подібне питання	Дружнє врегулювання
ПРОБЛЕМИ		ЗАБОРОНА ПРИМУСОВОЇ ПРАЦІ	
М. та інші проти Італії та Болгарії	2012	Відсутність ефективного розслідування випадків примусової праці, сексуального насильства	Стаття 3

СТАТТЯ 5 – ПРАВО НА СВОБОДУ І БЕЗПЕКУ ТА СТАТТЯ 6 – ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД			
ПРОБЛЕМИ	ЗАТРИМАННЯ, ДЕПОРТАЦІЯ, СУДОВІ УХВАЛИ		
СПРАВА	РІК	ПРЕДМЕТ ПОРУШЕННЯ	СТАТТЯ
Čonka проти Бельгії	2002	Колективне видворення; відсутність належної правової процедури; арешт	Стаття 5
Seferović проти Італії	2011	Незаконне затримання, депортація	Стаття 5
К.Н. та інші проти Словаччини	2009	Відсутність ефективного доступу до суду	Стаття 6
Paraskeva Todorova проти Болгарії	2010	Дискримінаційне обґрунтування суду	Статті 6 & 14
СТАТТЯ 8 – ПРАВО НА ПРИВАТНЕ І СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ			
ПРОБЛЕМИ	ПРИМУСОВІ ВИСЕЛЕННЯ ТА АЛЬТЕРНАТИВНЕ ЖИТЛО		
Borbála Kiss проти Угорщини	2004	Відсутність процесуальних гарантій, пов'язаних із виселенням	Стаття 8
Yordanova проти Болгарії	2012	Відсутність пропорційності в оцінці впливу виселення на соціально незахищені групи	Стаття 8
Winterstein та інші проти Франції	2013	Неврахування особливих потреб вразливої групи у зв'язку з виселенням	Стаття 8
Vogdonavičius та інші проти Росії	2016	Відсутність перевірки пропорційності виселення	Стаття 8
СТАТТЯ 8 – ПРАВО НА ПРИВАТНЕ І СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ			
Соппос проти Сполученого Королівства	2014	Відсутність процесуальних гарантій, пов'язаних із виселенням	Стаття 8
Yordanova проти Болгарії	2012	Відсутність пропорційності в оцінці впливу виселення на соціально незахищені групи	Стаття 8
Winterstein та інші проти Франції	2013	Неврахування особливих потреб вразливої групи у зв'язку з виселенням	Стаття 8
Vogdonavičius та інші проти Росії	2016	Відсутність перевірки пропорційності виселення	Стаття 8
ПРОБЛЕМИ	ЗАХИСТ ВІД СЛОВЕСНИХ РАСОВИХ ОБРАЗ, ДОМОГАНЬ		
М. та інші проти Італії та Болгарії	2016	Недостатнє розслідування расово мотивованих образ, антиромських маршів	Стаття 8
Király та Dömötör проти Угорщини	2017	Недостатнє розслідування расово мотивованих образ, антиромських маршів	Стаття 8

СТАТТЯ 2/ПРОТОКОЛ 1 – ПРАВО НА ОСВІТУ

ПРОБЛЕМИ				ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ РОМІВ ДО ОКРЕМИХ ШКІЛ			
СПРАВА	РІК	ПРЕДМЕТ ПОРУШЕННЯ		СТАТТЯ			
D.H та інші проти Чеської Республіки	2007	Опосередкована дискримінація шляхом влаштування ромських дітей до шкіл для дітей з інтелектуальною інвалідністю		Статті 2 & 14 Протокол 1			
Samranis та інші проти Греції	2008	Дискримінація шляхом влаштування ромських дітей до прибудови початкової школи		Статті 2 & 14 Протокол 1			
Orsus та інші проти Хорватії	2010	Опосередкована дискримінація шляхом влаштування ромських дітей в окремі класи		Статті 2 & 14 Протокол 1			
Samranis та інші проти Греції	2012	Дискримінація шляхом влаштування ромських дітей до виключно ромської школи		Статті 2 & 14 Протокол 1			
Horvath and Kiss проти Угорщини	2013	Опосередкована дискримінація шляхом влаштування ромських дітей до шкіл для дітей з інтелектуальною інвалідністю		Статті 2 & 14 Протокол 1			
Lavida та інші проти Греції	2013	Дискримінація шляхом влаштування ромських дітей до виключно ромської школи		Статті 2 & 14 Протокол 1			

СТАТТЯ 1/ПРОТОКОЛ 1 – ЗАХИСТ ВЛАСНОСТІ

ПРОБЛЕМИ				ВІДМОВА ВИЗНАТИ РОМСЬКИЙ ШЛЮБ ДЛЯ ПЕНСІЇ ПО ВТРАТІ ГОДУВАЛЬНИКА			
Muñoz Díaz проти Іспанії	2009	Дискримінація через відмову у визнанні ромського шлюбу та пенсії у зв'язку з втратою годувальника		Статті 1 & 14 Протокол 1			

СТАТТЯ 3/ПРОТОКОЛ 1 – ПРАВО НА ВІЛЬНІ ВИБОРИ

ПРОБЛЕМИ				ЗАБОРОНА РОМАМ БАЛОТУВАТИСЯ НА ВИБОРИ			
Sejdic and Finci проти Боснії-Герцеговіни	2009	Дискримінаційні положення, що передбачають право лише для людей, які заявляють про боснійську, хорватську або сербську етнічну приналежність		Статті 3 & 14 Протокол 1			

НЕДИСКРИМІНАЦІЯ В МІЖНАРОДНОМУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРАВІ

ЧИ Є НЕДИСКРИМІНАЦІЯ ОСНОВОПОЛОЖНИМ ЕЛЕМЕНТОМ МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА?

ПРИНЦИП НЕДИСКРИМІНАЦІЇ Є ОДНИМ З НАЙВАЖЛИВІШИХ ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ.

- Недискримінація є однією з центральних тем міжнародного права у сфері прав людини. Вона включена до Статуту Організації Об'єднаних Націй, Загальної декларації прав людини та всіх наступних основних документів і договорів з прав людини;
- Недискримінація є основоположним принципом європейського права, включаючи Європейську конвенцію з прав людини та пов'язані з нею правові документи РЄ.

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ (ЄСПЛ) ГАРАНТУЄ ЗАХИСТ ВІД ДИСКРИМІНАЦІЇ, В ТОМУ ЧИСЛІ З БОКУ ПОЛІЦІЇ

- ЄСПЛ забезпечує гарантії прав людини та захист від дискримінації у статті 14;
- Протокол № 12 до Конвенції поширює сферу захисту на користування правами, встановленими національним законодавством, і гарантує, що жоден державний орган, включаючи поліцію, не буде дискримінувати жодну особу.

ДИСКРИМІНАЦІЯ ВІДБУВАЄТЬСЯ, КОЛИ ОРГАН ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ БЕЗ ОБ'ЄКТИВНИХ АБО ЗРОЗУМІЛИХ ПРИЧИН:

- Ставиться до особи менш прихильно, ніж до інших у подібних ситуаціях, на основі певної характеристики;
- Не ставиться до людей по-різному, коли вони перебувають у суттєво інших ситуаціях;
- Застосовує, здавалося б, нейтральну політику таким чином, що це має непропорційний вплив на окремих осіб або групи.

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЗАБОРОНЯЄ ДИСКРИМІНАЦІЮ НА БУДЬ-ЯКІЙ ПІДСТАВІ

- Стаття 14, зокрема, забороняє дискримінацію за ознакою «статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших поглядів, національного чи соціального походження, належності до національної меншини, майна, народження чи іншого статусу»;
- Термін «інший статус» дозволяє ЄСПЛ поширювати захист статті 14 на інші ознаки, що не згадані окремо, такі як сексуальна орієнтація особи, інвалідність, ВІЛ-статус, сімейний стан тощо;
- З моменту свого створення до грудня 2016 року ЄСПЛ виніс понад 250 рішень, в яких було встановлено дискримінацію за різними ознаками.

З точки зору ЄСПЛ, «дискримінація означає різне ставлення, без об'єктивного та розумного виправдання, до людей, які перебувають у суттєво подібних ситуаціях».

Загальні договори про права людини, що забороняють дискримінацію

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права; Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права; Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації; Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Конвенція про права дитини.

Загальні декларації, що забороняють дискримінацію

Загальна декларація прав людини; Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії чи переконань; Декларація про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин.

Договори Ради Європи у сфері прав людини, що забороняють дискримінацію

Європейська конвенція з прав людини; Європейська соціальна хартія та Європейська соціальна хартія (переглянута); Рамкова конвенція про захист національних меншин.

РОМИ ТА МАНДРІВНИКИ, ДИСКРИМІНАЦІЯ І ПОЛІЦІЯ СТАНДАРТИ НА ПРАКТИЦІ

СТАНДАРТИ, ВСТАНОВЛЕНІ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СУДОМ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА АКТУАЛЬНІ ДЛЯ ПОЛІЦІЇ ПРИ ВИРІШЕННІ ПИТАНЬ ДИСКРИМІНАЦІЇ

ПОЛІЦІЯ МАЄ ОБОВ'ЯЗОК БОРОТИТСЯ З ДИСКРИМІНАЦІЄЮ ЗА ЕТНІЧНОЮ ОЗНАКОЮ

ЄСПЛ неодноразово постановляв, що органи влади, включаючи поліцію, повинні використовувати всі доступні засоби для боротьби з расизмом та етнічною дискримінацією.

ПОЛІЦІЯ МАЄ ОБОВ'ЯЗОК РОЗСЛІДУВАТИ ЕТНІЧНУ ДИСКРИМІНАЦІЮ

ЄСПЛ постановив, що якщо є підозра щодо расових мотивів, які спонукали до насильницького акту, особливо важливо, щоб офіційне розслідування проводилося рішуче та неупереджено, враховуючи необхідність постійно підтверджувати засудження суспільством расизму та етнічної ненависті.

ПОЛІЦІЯ МАЄ ОБОВ'ЯЗОК ВЖИТИ ВСІХ РОЗУМНИХ ЗАХОДІВ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ МОТИВІВ ЕТНІЧНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ

Держави мають загальне зобов'язання згідно зі статтею 2 та статтею 3 Конвенції проводити ефективне розслідування у випадках позбавлення життя або жорстокого поводження з боку поліції.

ЄСПЛ постановив, що це зобов'язання має виконуватися без дискримінації.

Державні органи мають додатковий обов'язок вжити всіх розумних заходів для викриття будь-яких расистських мотивів та встановити, чи могли етнічна ненависть або упередження відіграти певну роль у відповідних подіях.

ВРАЗЛИВІСТЬ РОМА ТА МАНДРІВНИКІВ ВИМАГАЄ РЕТЕЛЬНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ З БОКУ ПОЛІЦІЇ

Зазначаючи, що роми стали особливим типом знедоленої та вразливої меншини, ЄСПЛ постановив, що це вимагає спеціального захисту. Наприклад, коли йдеться про злочини, скоєні на шкоду вразливим групам, їх потрібно рішуче розслідувати.

ПОЛІЦІЯ МАЄ ОБОВ'ЯЗОК РОЗСЛІДУВАТИ ДОСТОВІРНІ ТВЕРДЖЕННЯ ПРО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ РОМІВ З БОКУ ПРИВАТНИХ ОСІБ

Коли особа робить достовірні твердження про те, що вона зазнала переслідувань на ґрунті расизму, включаючи словесні напади та фізичні погрози, поліція зобов'язана вжити всіх розумних заходів, щоб встановити, чи могла в цьому зіграти роль етнічна ненависть або упередження.

Загалом, у судовій практиці ЄСПЛ розрізняється явна дискримінація (безпосередня дискримінація) та прихована дискримінація (опосередкована дискримінація).

БЕЗПОСЕРЕДНЯ ДИСКРИМІНАЦІЯ має місце, коли певні категорії осіб зазнають різного ставлення, причому ця різниця в ставленні не має об'єктивного та розумного виправдання.

ЄСПЛ використовує формулювання, що має бути різниця в ставленні до осіб у СУПТЕВО подібних ситуаціях, яка ґрунтується на ідентифікованій характеристиці.

ОПОСЕРЕДКОВАНА ДИСКРИМІНАЦІЯ має місце, коли загальна політика або захід, що є на перший погляд нейтральним, має непропорційно шкідливий вплив на осіб або групу осіб, незважаючи на те, що така політика або захід не спрямовані на цю групу. Насправді, стаття 14 не забороняє державі-члену по-різному ставитися до груп, щоб виправити «фактичну нерівність» між ними. За певних обставин, нездатність виправити нерівність шляхом різного ставлення може призвести до порушення статті.

РАСОВА АБО ЕТНІЧНА ДИСКРИМІНАЦІЯ вимагає рішучої реакції з боку поліції.

На думку ЄСПЛ, дискримінація за етнічною ознакою особи є особливо огидним видом дискримінації та, з огляду на її небезпечні наслідки, вимагає від влади особливої пильності та рішучої реакції.

ДИСКРИМІНАЦІЙНІ ВИСЛОВЛЕННЯ ТА РАСИСТСЬКІ ОБРАЗИ З БОКУ ПОЛІЦІЇ ПОВИННІ ВВАЖАТИСЯ ОБТЯЖУЮЧОЮ ОБСТАВИНОЮ

ЄСПЛ постановив, що дискримінаційні зауваження та расистські образи повинні розглядатися як обтяжуюча обставина при розгляді конкретного випадку жорстокого поводження у світлі статті 3.

РОМИ ТА МАНДРІВНИКИ, ДИСКРИМІНАЦІЯ ТА ПОЛІЦІЯ

СУДОВА ПРАКТИКА

РІК	СПРАВА	ДЕРЖАВА	ПОРУШЕННЯ	СПІРНЕ ПИТАННЯ
16.04.2019	Lingurar	Румунія	Статті 3 & 14	Жорстоке поводження з боку поліції, етнічне профілювання з боку поліції
11.12.2018	Lakatosova та Lakatos	Словацька республіка	Статті 2 & 14	Нерозслідування расистських мотивів
16.10.2018	Lingurar та інші	Румунія	Статті 3 & 14	Надмірне застосування сили, відсутність розслідування заяв про расово мотивоване насильство
5.12.2017	Alkovic	Чорногорія	Статті 8 & 14	Відсутність ефективного розслідування, відсутність захисту від дій з дискримінаційних мотивів
31.10.2017	M.F	Угорщина	Статті 3 & 14	Жорстоке поводження з боку поліції, відсутність ефективного розслідування, нерозслідування можливих расистських мотивів
28.03.2017	Škorjanec	Хорватія	Статті 3 & 14	Недостатнє розслідування расово мотивованого насильства
12.01.2016	Boacă та інші	Румунія	Статті 3 & 14	Поліція, відсутність розслідування заяв про дискримінацію
27.01.2015	Ciorca та інший	Румунія	Статті 2 & 14	Поліція, відсутність розслідування мотивів дискримінації
20.10.2015	Balázs	Угорщина	Статті 3 & 14	Насильство з боку приватних осіб Неефективні розслідування, расистські/етнічні мотиви не враховані належним чином
13.11.2012	Lacatus та інші	Румунія	Статті 6, 8 & 14	Насильство з боку приватних осіб Упереджені судові рішення, нездатність влади усунути порушення
20.09.2012	Fedorchenko, Lozenko	Україна	Статті 2 & 14	Насильство з боку приватних осіб; Нерозслідування можливих расистських/етнічних мотивів злочину
22.03.2010	Paraskeva Todorova	Болгарія	Статті 6 & 14	Упереджене судове рішення на ґрунті етнічних ознак
04.03.2010	Stoica	Румунія	Статті 6 & 14	Поліція. Прокурор та поліція спричиняють расову упередженість у розслідуваннях. Дискримінаційне ставлення з боку поліції.
06.12.2007	Petropoulou Tsakiris	Греція	Статті 3 & 14	Поліція. Нездатність розслідувати можливі расові мотиви, дискримінаційне ставлення з боку поліції
26.07.2007	Angelova and Iliev	Болгарія	Статті 2 & 14	Поліція. Нездатність розглянути та відповідно висунути звинувачення у злочинах на расовому ґрунті
26.07.2007	Cobrazu	Румунія	Статті 3, 13 & 14	Прокурори спричиняють расову упередженість у розслідуваннях. Нерозслідування можливих расистських/етнічних мотивів злочинів
31.05.2007	Šečić	Хорватія	Статті 3 & 14	Насильство з боку приватних осіб. Нездатність поліції розглянути злочини на расовому ґрунті
13.12.2005	Bekos, Koutropoulos	Греція	Статті 3 & 14	Поліція. Расові образи. Нездатність розслідувати, чи відіграла дискримінація певну роль у цих інцидентах
12.07.2005	Moldovan та інші	Румунія	Статті 6, 8 & 14	Насильство з боку приватних осіб. Упереджені судові рішення, нездатність влади усунути порушення
06.07.2005	Nachova та інші	Болгарія	Статті 2 & 14	Поліція. Нерозслідування можливих расових мотивів, дискримінаційне ставлення з боку поліції

СТЕРЕОТИПИ І УПЕРЕДЖЕННЯ

АНТИЦИГАНІЗМ

ЩО ТАКЕ СТЕРЕОТИП?

Стереотипи – це «фіксоване уявлення людей про те, яким є хтось або щось, особливо хибне уявлення» (Кембриджський словник).

ЩО ТАКЕ УПЕРЕДЖЕННЯ?

Упередження – це «несправедливі та необґрунтовані думки чи почуття, особливо коли вони сформовані без достатніх обміркувань чи знань» (Кембриджський словник).

Стереотипи – це упередження та кліше, тоді як упередження – це невинуватені почуття страху та неприязні.

ЩО ТАКЕ АНТИЦИГАНІЗМ?

Комісар Ради Європи з прав людини зазначає: «Антициганізм, термін, що вказує на специфічний вияв упереджень, забобонів та стереотипів, що мотивують повсякденну поведінку багатьох членів груп більшості щодо членів громад ромів та мандрівників, глибоко вкорінений у Європі». (Рада Європи, Права людини ромів та мандрівників у Європі).

ЄВРОПЕЙСЬКА КОМІСІЯ ПРОТИ РАСИЗМУ ТА НЕТЕРПИМОСТІ РЕ ВИЗНАЧАЄ АНТИЦИГАНІЗМ

ДЕ ПРОЯВЛЯЄТЬСЯ АНТИЦИГАНІЗМ?

Антициганізм: проявляється у використанні стигматизуючої антиромської риторики в публічному дискурсі, особливо в політиці та ЗМІ. Інтернет все частіше використовується як платформа як для вираження антициганських настроїв, так і для організації груп, які його пропагують. (Рада Європи, Права людини ромів та мандрівників у Європі)

ЩО ТАКЕ УПЕРЕДЖЕННЯ?

Соціальна конструкція «циганської злочинності» мала значний негативний вплив на соціальний статус ромської громади, яка сприймається як громада, схильна до вчинення злочинів. Ця конструкція не лише стереотипна за своєю суттю, а й є проявом расизму.

Окрема форма расизму, ідеологія, заснована на расовій перевазі, форма дегуманізації та інституційного расизму, що живиться історичною дискримінацією, яка виражається, серед іншого, у насильстві, мові ворожнечі, експлуатації, стигматизації та найвідвертішому виді дискримінації

СТЕРЕОТИПИ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ СТАНДАРТИ НА ПРАКТИЦІ

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ПИТАННЯ «ЗЛОЧИННОСТІ ЦИГАНІВ», ПОВ'ЯЗАНІ З РАСИЗМОМ

- У справі Vona проти Угорщини ЄСПЛ заявив, що організацію серії мітингів, нібито з метою стримування «циганської злочинності» за допомогою воєнізованих парадів, можна розглядати як впровадження політики расової сегрегації.
- ЄСПЛ зазначив, що марші залякування можна розглядати як перші кроки в реалізації певного бачення «закону та порядку», яке є расистським за своєю суттю; Vona проти Угорщини, 2013 та R.B. проти Угорщини, 2016;
- У справі Király та Dömötör, ЄСПЛ чітко посилався на мітинг, загалом очевидно спрямований проти ромської меншини, яка нібито відповідальна за «циганську злочинність», з метою залякування цієї вразливої групи; Király та Dömötör проти Угорщини, 2017.

НЕГАТИВНІ СТЕРЕОТИПИ МОЖУТЬ ВПЛИВАТИ НА ПОЧУТТЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА САМООЦІНКУ

- ЄСПЛ наголосив, що будь-який негативний стереотип щодо групи, коли він досягає певного рівня, здатний вплинути на почуття ідентичності групи та самооцінку і впевненість у собі членів групи. У цьому сенсі його можна розглядати як вплив на приватне життя членів групи. Aksu проти Туреччини, 2012 та R.B. проти Угорщини, 2016.

СТЕРЕОТИПИ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ МОЖУТЬ ВКАЗУВАТИ НА ТЕ, ЩО ПОЛІЦІЯ НЕ Є НЕЙТРАЛЬНОЮ ДО РАСОВИХ ОЗНАК

- У справі Stoica проти Румунії ЄСПЛ вважав, що «зауваження у рапорті поліції, які описують нібито агресивну поведінку селян як «суто циганську», є явно стереотипними та доводять, що поліцейські не ставилися нейтрально до расових ознак ні під час інцидентів, ні протягом усього розслідування»;
- Суд також був «незадоволений тим, що військовий прокурор жодним чином не розглянув зауваження у рапорті поліції, які описували нібито агресивну поведінку селян як «суто циганську», хоча такі зауваження є явно стереотипними». Stoica проти Румунії, 2008;
- У справі Petropoulou Tsakiris, ЄСПЛ зазначив, що заступник директора поліції робив тенденційні загальні зауваження щодо ромського походження заявника протягом усього адміністративного розслідування. Зокрема, Суд був вражений звітом про результати неофіційного адміністративного розслідування.

- Він вважає, що загальне твердження про те, що скарги, подані ромами, були перебільшеними та були частиною їхньої «спільної тактики вдаватися до крайнього наклепу на поліцейських з очевидною метою послаблення будь-якої форми поліцейського контролю», розкриває загальне дискримінаційне ставлення з боку влади. Petropoulou Tsakiris проти Греції, 2008.

СТЕРЕОТИПИ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ МОЖУТЬ ВКАЗУВАТИ НА ТЕ, ЩО ПРОКУРОРИ НЕ Є РАСОВО НЕЙТРАЛЬНИМИ

- У справі Cobzaru проти Румунії ЄСПЛ встановив, що тенденційні зауваження прокурорів щодо ромського походження заявника свідчать про загальну дискримінаційну позицію влади;
- Прокурор зазначив, що і заявник, і його батько були відомі як «антисоціальні елементи, схильні до насильства та крадіжок», які постійно конфліктували з «іншими членами їхньої етнічної групи». Крім того, прокурор встановив, що К.М., «також циган», заперечував побиття заявника з «очевидних причин». Прокурор вважав, що покази В.Л. не можуть бути враховані, оскільки вона також була циганкою – і двоюрідною сестрою заявника – і отже її свідчення були нещирими та суб'єктивними. ЄСПЛ, Cobzaru проти Румунії, 2007.

ПОЛІЦІЯ МОЖЕ ВІДІГРАВАТИ ПОЗИТИВНУ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАХИСТУ ВІД ПРОЯВІВ УПЕРЕДЖЕНЬ ТА РАСИЗМУ

- У справі Sampanis, батьки неромського походження кілька разів протестували проти зарахування ромських дітей до школи, блокуючи вхід до школи та вигукуючи або демонструючи антиромські повідомлення: «Жоден ром не заїде до школи. Ви не заїдете!» або «Школа залишається закритою через циганські проблеми».
- Зіткнення коло школи вдалося уникнути завдяки оперативному втручання поліції; За сприяння поліції ромські діти змогли ходити до школи; З першого дня інцидентів поліцейські були розміщені біля школи для забезпечення входу та виходу ромських учнів;
- У своєму рішенні у справі Сампаніса ЄСПЛ назвав маніфестації осіб неромського походження «расистськими інцидентами, що відбувалися на вході до початкової школи». Суд зазначив, що «поліцейські сили кілька разів направлялися до початкових шкіл [...] для підтримання порядку та запобігання скоєнню незаконних дій проти учнів ромського походження. Однак це не виключає припущення, що вищезгадані інциденти вплинули на подальше рішення відповідних органів влади розмістити учнів ромського походження у збірних кімнатах, що утворюють прибудову до початкової школи».

СТЕРЕОТИПИ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ СУДОВА ПРАКТИКА

YEAR	CASE	STATE	VIOLATION	ISSUE AT STAKE
16.04.2019	Lingurar	Румунія	Статті 3 & 14	Жорстоке поводження з боку поліції, етнічне профілювання з боку поліції
17.01.2017	Király and Dömötör	Угорщина	Стаття 8	Відсутність захисту від проявів расизму
12.04.2016	R.B.	Угорщина	Стаття 8	Недостатнє розслідування тверджень заявника про расово мотивовані образи
09.07.2013	Vona	Угорщина	Стаття 11	Розпуск об'єднання через антиромські демонстрації
28.05.2013	Lavida and Others	Греція	Статті 2 & 14 Протокол 1	Дискримінація в освіті
29.01.2013	Horvath and Kiss	Угорщина	Статті 2 & 14 Протокол 1	Дискримінація в освіті
11.12.2012	Sampani and Others	Греція	Статті 2 & 14 Протокол 1	Дискримінація в освіті
13.11.2012	Lacatus and Others	Румунія	Статті 6, 8 & 14	Насильство з боку приватних осіб. Упереджені судові рішення, нездатність влади усунути порушення
20.09.2012	Fedorchenko, Lozenko	Україна	Статті 2 & 14	Примусова стерилізація. Відсутність правових гарантій репродуктивних прав
12.06.2012	N.B.	Словаччина	Статті 3 & 8	Примусова стерилізація. Відсутність правових гарантій репродуктивних прав
24.04.2012	Yordanova and Others	Болгарія	Стаття 8	Примусові виселення та відсутність альтернативного житла

СТЕРЕОТИПИ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ СУДОВА ПРАКТИКА

YEAR	CASE	STATE	VIOLATION	ISSUE AT STAKE
15.03.2012	Aksu	Туреччина	Стаття 8	Публікації, що ображають ромську громаду
8.11.2011	V.C.	Словаччина	Статті 3 & 8	Примусова стерилізація. Відсутність правових гарантій репродуктивних прав
22.03.2010	Paraskeva Todorova	Болгарія	Статті 6 & 14	Упереджене судове рішення за етнічною ознакою
16.03.2010	Orsus	Хорватія	Статті 2 & 14 Протокол 1	Дискримінація в освіті
4.03.2008	Stoica	Румунія	Статті 3 & 14	Поліція. Расово упереджені розслідування з боку прокуратури та поліції. Дискримінаційне ставлення з боку поліції.
11.12.2012	Sampani and Others	Греція	Статті 2 & 14 Протокол 1	Дискримінація в освіті
12.11.2007	D.H. and Others	Чеська республіка	Статті 2 & 14 Протокол 1	Дискримінація в освіті
06.12.2007	Petropoulou Tsakiris	Греція	Статті 3 & 14	Нерозслідування можливих расових мотивів, дискримінаційне ставлення з боку поліції
12.07.2005	Moldovan and Others	Румунія	Статті 6, 8 & 14	Насильство з боку приватних осіб. Упереджені судові рішення, нездатність влади виправити порушення
27.05.2004	Connors	Сполучене Королівство	Стаття 8	Примусові виселення та відсутність альтернативного житла

РОЗДІЛ 4

ЗЛОЧИНИ З РАСОВИХ МОТИВІВ

ЗЛОЧИНИ З РАСОВИХ МОТИВІВ У КОНТЕКСТІ СТАНДАРТІВ РАДИ ЄВРОПИ

- **Визначення та розуміння понять злочину з расових мотивів та расистського інциденту**
- **Злочини, скоєні членами екстремістських груп**
- **Марші ненависті – правопорушення, скоєні під час демонстрацій расистськими/УЛЬТРАправи ми групами у поселеннях та районах ромів та мандрівників**
- **Спонтанні напади на ромів та мандрівників**
- **Жертви злочинів з расових мотивів за асоціацією або через помилкову ідентифікацію;**
- **Змішані мотиви скоєння злочинів з расових мотивів**
- **Мова ворожнечі: особлива форма злочинів з расових мотивів**

ПОНЯТТЯ РАСОВО МОТИВОВАНОГО ЗЛОЧИНУ ТА РАСИСТСЬКОГО ІНЦИДЕНТУ

СТАНДАРТИ НА ПРАКТИЦІ

ЩО ТАКЕ РАСОВО МОТИВОВАНИЙ ЗЛОЧИН?

Під расово мотивованим злочином (також відомим як «злочин на ґрунті ненависті» або «злочин з мотиву упередження») ми розуміємо кримінальний злочин, скоєний навмисно проти особи або її майна, виключно або принаймні частково через фактичне або уявне володіння цією особою або об'єктом певною характеристикою (наприклад, расою, релігією, інвалідністю), передбаченою законом, або зв'язок з нею.

Поширеною помилковою думкою щодо расово мотивованих злочинів є те, що лише певні окремі особи (наприклад, представники меншин) можуть бути жертвами расово мотивованих злочинів. Це не так.

- Жертва расово мотивованого злочину не обов'язково має бути членом вразливої соціальної групи – насправді жертвою такого злочину може стати будь-хто. Це пояснюється тим, що важливим для класифікації кримінального діяння як расово мотивованого злочину є переконання правопорушника в тому, що його/її жертва належить до певної групи.

ЧОМУ ПОЛІЦІЯ ПОВИННА НАДАВАТИ ПРІОРИТЕТ РОЗГЛЯДУ ЗЛОЧИНІВ З РАСОВИХ МОТИВІВ?

ЄСПЛ визнав особливо руйнівний вплив злочинів з расових мотивів на потерпілих і постановив, що поліція та органи прокуратури повинні надавати пріоритет розслідуванню та покаранню за такі злочини:

- «Розгляд расово мотивованого насильства та жорстокості на рівні зі справами, які не мають расистського підтексту, означало б закривати очі на специфічний характер дій, які особливо руйнівніно впливають на основні права.

Нерозрізнення способів розгляду ситуацій, які суттєво відрізняються, може являти собою невинуватене поводження, несумісне зі статтею 14 Конвенції.»

ЗЛОЧИНИ З РАСОВИХ МОТИВІВ ВІДПОВІДНО ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ

ПОЛІЦІЯ МОЖЕ ВІДІГРАВАТИ ПОЗИТИВНУ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАХИСТУ ВІД ПРОЯВІВ УПЕРЕДЖЕНЬ ТА РАСИЗМУ

Кримінальний злочин, скоєний з мотиву упередження

Перекладаючи цю формулу на терміни ЄСПЛ, расово мотивованим злочином буде:

Дія/бездіяльність, що порушує статті 2/3/8 (еквівалент кримінального злочину за формулою вище), скоєна проти осіб через наявність у них однієї з характеристик, викладених у статті 14/статті 1 Протоколу 12 (еквівалент мотиву упередження за формулою вище).

ЗЛОЧИНИ, СКОЄНІ ЧЛЕНАМИ ЕКСТРЕМІСТСЬКИХ УГРУПОВАНЬ

СТАНДАРТИ НА ПРАКТИЦІ

Расистські інциденти: потенційний передвісник злочину з расових мотивів

Пов'язаним зі злочином на ґрунті расової ненависті є поняття расистського інциденту, визначене ЄКРН у своїй Загальнополітичній рекомендації № 11 щодо боротьби з расизмом та расовою дискримінацією в поліції (2007) як «будь-який інцидент, який сприймається потерпілим або будь-якою іншою особою як расистський».

Не кожен расистський інцидент буде вважатися злочином на ґрунті расової ненависті, але кожен расистський інцидент слід ретельно розслідувати з метою встановлення, чи є він таким злочином. Кожен расистський інцидент слід фіксувати, оскільки він може надати важливу довідкову інформацію у разі подальшого скоєння злочину на ґрунті расової ненависті (наприклад, злочину, скоєного особою, яка в минулому робила багато антиромських заяв).

Прийняття такого широкого визначення терміну «расистський інцидент» є важливим з наступних причин:

- Воно передає жертвам злочинів на ґрунті ненависті посил про те, що їхні голоси будуть почуті, і що вони можуть мати впевненість і довіру до поліції;
- Воно дозволяє поліції сформувати повну картину ситуацій щодо виникнення та проявів расизму в суспільстві, а також контролювати реакцію системи кримінального правосуддя на це явище;
- Воно гарантує, що всі потенційні злочини завжди будуть ефективно розслідуватися, наприклад, забезпечуючи, щоб поліція вжила всіх належних заходів на місці злочину з метою отримання необхідних доказів. І навпаки, запізнiла кваліфікація злочину як расово мотивованого могла позбавити поліцію та органи прокуратури вирішальних матеріалів;

- Воно надає поліції уявлення про мотиви злочинця та може пояснити його/її подальшу злочинну поведінку;
- Важливим інструментом для забезпечення належного моніторингу та фіксування всіх расистських інцидентів є використання форми рапорту про расистський інцидент, приклад якої наведено в Додатку до Інструментарію.

СЛІД ЗАУВАЖИТИ

Ті, хто вчиняє злочини на ґрунті ненависті можуть не розкривати свої расистські мотиви (наприклад, робити відверто расистські висловлення під час скоєння злочину або залишати викриваючі сліди). Тим не менш, часто фактичні обставини злочину дозволяють поліції запідозрити наявність расової мотивації, що породжує зобов'язання розслідувати.

ПРИКЛАД З ПРАКТИКИ

Šešić v проти Хорватії - 40116/02, рішення від 31 травня 2007 року

- Двоє невідомих чоловіків напали на заявника, особу ромського походження, під час збору металобрухту в Загребі у квітні 1999 року. Вони били його дерев'яними дошками та вигукували расистські образи, поки двоє інших чоловіків тримали варту. Невдовзі після цього прибула поліція, опитала людей на місці події та безуспішно шукала нападників. Заявник отримав множинні переломи ребер, йому також був поставлений діагноз посттравматичного стресового розладу;
- У липні 1999 року його адвокат подав кримінальну скаргу. Прокурор проігнорував інформацію про те, що особи, відповідальні за напад на заявника, також здійснили низку інших нападів на ромів, як зізнався у телевізійному інтерв'ю молодий скінхед;
- Тим не менш, поліція не змогла допитати людину, яка з'явилася в телевізійному інтерв'ю, оскільки журналіст відмовився розкрити його особу.

ЗЛОЧИНИ З РАСОВИХ МОТИВІВ

РІШЕННЯ СУДУ

ЄСПЛ встановив порушення статей 3 та 14 через численні невдачі поліції та органів прокуратури у проведенні ефективного розслідування.

- Хоча вони дійшли висновку, що напад скоїв скінхед, який, як відомо, брав участь у подібних інцидентах, вони не допитали нікого з представників цієї групи та жодним чином не перевірили надану інформацію.
- Бабільше, вони не допитали особу, ідентифіковану очевидцем. Поліція також не звернулася до суду з проханням про отримання судового наказу, щоб змусити журналіста розкрити своє джерело.
- Звернення до суду з проханням про отримання такого наказу не обов'язково було б несумісним зі свободою ЗМІ, гарантованою статтею 10 Конвенції, оскільки компетентний суд мав би зважити всі інтереси та вирішити, чи слід розкривати особу джерела.
- ЄСПЛ зробив особливий акцент на тому факті, що нападники заявника підозрювалися у приналежності до групи скінхедів. Таким групам була притаманна екстремістська та расистська ідеологія.
- Відповідно, знаючи, що напад, ймовірно, був наслідком етнічної ненависті, поліція не повинна була дозволити розслідуванню затягуватися більше семи років, не вживаючи жодних серйозних заходів для виявлення або притягнення винних до відповідальності.

КЛЮЧОВІ РЕЗОЛЮТИВНІ МОМЕНТИ РІШЕННЯ, АКТУАЛЬНІ ДЛЯ ПОЛІЦІЇ

- Інформація про те, що ймовірний злочинець є членом расистського/екстремістського угруповання, яке сповідує насильство та екстремістські ідеології, повинна негайно звернути увагу поліції та прокуратури на те, що злочин міг бути скоєний з расових мотивів;
- Слідчі органи також повинні з'ясувати, чи був ймовірний злочин з расових мотивів ізольованим випадком, чи частиною ширшої схеми злочинів, скоєних проти певної соціальної групи; чим більша кількість таких злочинів, тим вища ймовірність того, що вони організовані та мають расовий мотив;
- Слідчі органи повинні використовувати всі доступні їм напрямки розслідування, такі як опитування потерпілого та очевидців. Вони також не повинні нехтувати викликом на допит фахівців, таких як журналісти, навіть якщо останні можуть мати особливий привілейований статус;
- Потенційна відмова журналіста надати поліції інформацію про скінхеда, з яким він брав інтерв'ю, не порушуватиме його право не розголошувати свої джерела, право, гарантоване статтею 10 (право на свободу вираження поглядів) Європейської конвенції.

МАРШІ НЕНАВИСТІ ДЕМОНСТРАЦІЇ РАСИСТІВ/ ПРАВІХ ЕКСТРЕМІСТІВ

МАРШІ НЕНАВИСТІ – ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВЧИНЕНІ ПІД ЧАС ДЕМОНСТРАЦІЙ РАСИСТСЬКИМИ/УЛЬТРАПРАВІМИ ГРУПАМИ В РАЙОНАХ ПОСЕЛЕННЯ РОМІВ ТА МАНДРІВНИКІВ

СЛІД ЗАУВАЖИТИ

- Нова форма расистської нетерпимості полягає в проведенні демонстрацій або маршів, організованих членами екстремістських груп у місцевостях, де, як відомо, проживають роми та мандрівники. Мета цих маршів – залякати їх, щоб вони покинули свої домівки, причому завжди існує ризик того, що такі демонстрації переростуть у насильницькі інциденти.

ПРИКЛАД З ПРАКТИКИ

Király та Dömötör проти Угорщини - 10851/13, рішення від 17 січня 2017 року

- Заявники були громадянами Угорщини ромського походження. У серпні 2012 року в їхньому населеному пункті відбулася антиромська демонстрація. Були виголошені промови, а згодом демонстранти пройшли маршем між будинками, населеними ромами, погрожуючи мешканцям та вчиняючи акти насильства;
- Заявники скаржилися, що органи влади не виконали своїх зобов'язань заборонити проведення демонстрації або захистити їх від расистських погроз, висловлених під час антиромського маршу, та провести ефективне розслідування інциденту, що є порушенням статті 8.

ЗЛОЧИНИ З РАСОВИХ МОТИВІВ

РІШЕННЯ СУДУ

- Суд схвально зазначив, що поліція вжила низку оперативних заходів з метою забезпечення того, щоб демонстрація не призвела до насильства. Він також не заперечував проти рішення поліції не забороняти демонстрацію, вважаючи, що поліція діяла професійно, і її рішення дозволити проведення маршу не було необґрунтованим, тим більше, що вони вжили заходів для забезпечення того, щоб ромським мешканцям цієї місцевості не було завдано шкоди;
- Суд також зважив на те, що погрози, висловлені на адресу ромів під час демонстрації, насправді не втілилися в конкретні акти фізичного насильства проти самих заявників;
- Тим не менш, ЄСПЛ зауважив, що те, що певні акти насильства були скоєні принаймні деякими з демонстрантів, і що після промов демонстранти пройшли маршем у ромському районі, виголосивши погрози, мало викликати у заявників обґрунтований страх насильства та приниження, тим більше, що вони не могли відреагувати, наприклад, піти, і тому становили вимушену аудиторію;
- Погрози були спрямовані проти ромських мешканців через їхню приналежність до етнічної меншини, і таким чином неминуче вплинули на почуття власної гідності та впевненості в собі її членів, включаючи заявників;
- ЄСПЛ дуже критично поставився до способу застосування механізмів кримінального права, що, на його думку, порушувало позитивні зобов'язання держави-відповідача за статтею 8;
- Національні органи влади повинні були звернути особливу увагу на специфічний контекст, у якому були висловлені расистські заяви. Зокрема, органи влади повинні були врахувати той факт, що захід був організований у період, коли марші за участю великих груп, спрямовані проти ромів, відбувалися в масштабах, які можна кваліфікувати як широкомасштабне, скоординоване залякування;
- Расистські заяви, якщо врахувати контекст, у якому вони були висловлені, могли становити явний та неминучий ризик насильства та

викликати тривогу в їхніх адресатів;

- Хоча поліцію не можна вважати зобов'язаною заборонити проведення демонстрації, вона разом з органами прокуратури повинна була реагувати ефективніше під час та після її проведення. Таким чином, незважаючи на масштаби демонстрації та кількість насильницьких інцидентів, що мали місце, поліція допитала лише п'ятьох демонстрантів;
- Такий курс дій не зміг призвести до встановлення фактів справи та не був достатньою відповіддю на справжній та складний характер ситуації. Навпаки, така квола реакція ризикувала справити на громадськість враження про те, що такі расистські демонстрації, якщо не легітимізовані державою, то принаймні терпілися.

КЛЮЧОВІ РЕЗОЛЮТИВНІ МОМЕНТИ РІШЕННЯ, АКТУАЛЬНІ ДЛЯ ПОЛІЦІЇ

- ЄСПЛ не намагатиметься ставити під сумнів дії поліції щодо характеру та обсягу оперативних заходів, які слід застосовувати за таких обставин, якщо поліція не діє явно неадекватним чином. У цьому випадку Суд охоче прийняв аргумент про те, що заборона демонстрації (як просили заявники) призвела б до спалаху ще серйозніших інцидентів насильства. Однак це не звільняє владу від обов'язку пильно стежити за поведінкою демонстрантів та вживати заходів проти тих, хто вчиняє насильство.
- Суд наголосив, що це не була звичайна демонстрація, на якій протестанти намагалися висловити свої реальні чи уявні скарги. Швидше, це була відверто расистська демонстрація, спрямована на залякування та психологічне переслідування ромів, які не могли захистити себе і тому потребували посиленого захисту з боку влади. Як наслідок, вона вимагала більш динамічної реакції.
- Рішуча реакція державних органів на явища расизму необхідна не лише для того, щоб карати кримінальні діяння та захищати індивідуальні права людини, але й для того, щоб донести до суспільства чіткий сигнал про те, що расистські явища не будуть терпимими.

ЗЛОЧИНИ З РАСОВИХ МОТИВІВ

НАПАДИ НА РОМІВ ТА МАНДРІВНИКІВ

СЛІД ЗАУВАЖИТИ

Характерним елементом злочину з расових мотивів є відсутність будь-якого попереднього контакту між злочинцем та потерпілим. Наприклад, у справі *Šečić v. Croatia* проти Хорватії (див. справу ЄСПЛ 352 від 31.5.2007) немає нічого, що вказувало б на те, що інший ром на місці заявниці не зазнав би нападу.

ПРИКЛАД З ПРАКТИКИ

Yotova проти Болгарії, 43606/04, рішення від 23 жовтня 2012 року

- Заявниця була ромського походження та вирішила влаштувати вечірку у своїй хаті через два дні після серйозних сварок між молодими людьми ромського походження з села, де вона жила, та молодими людьми болгарського походження з сусіднього села;
- Близько півночі з автомобіля пролунали постріли у напрямку парадної брами її будинку, і заявницю поранили в груди, плече та руку. Після нападу її було визнано інвалідом на понад 75%;
- Органи влади провели низку слідчих дій та допитали кількох молодих етнічних болгар із сусіднього села, але з огляду на спонтанний характер інциденту, не розслідували його потенційно расистський характер.

РІШЕННЯ СУДУ

- Суд зазначив, що заявниця попередила слідчі органи про можливість того, що злочин проти неї був расово мотивований, проте органи влади не розглянули її скаргу та не розпочали розслідування у цьому напрямку;

- Розслідування було недосконалим, Суд критикував те, що органи влади не допитали обвинуваченого молодого етнічного болгарина щодо його загального ставлення до ромів;
- Крім того, вони не з'ясували, чи один або декілька з цих молодих людей брали участь у насильницьких інцидентах з расових мотивів у минулому, або дотримувалися екстремістської чи расистської ідеології;
- Їх також не допитали щодо існування будь-якого зв'язку між попередньою сутичкою між ромами та неромами та подією у справі (а саме, стріляниною по заявниці);
- ЄСПЛ визнав вищезазначені недоліки розслідування порушенням процесуального аспекту статті 2 (право на життя) у поєднанні зі статтею 14 (право на захист від дискримінації).

КЛЮЧОВІ РЕЗОЛЮТИВНІ МОМЕНТИ РІШЕННЯ, АКТУАЛЬНІ ДЛЯ ПОЛІЦІЇ

- ЄСПЛ вважав, що слідчі органи повинні були підозрювати, що злочин міг бути расово мотивованим, як стверджувала заявниця, з огляду на його характер, етнічне походження жертви та той факт, що він стався невдовзі після насильницької сутички між ромською та етнічною болгарською молоддю;
- ЄСПЛ також вважав важливим, щоб органи влади у випадках ймовірного злочину з расових мотивів намагалися оцінити, чи може потенційний злочинець мати упередження чи негативне ставлення щодо ромів;
- Відповідно до рекомендації ЄКРН щодо збору даних про расистські інциденти та їх подальшого використання в ході кримінального розслідування, Суд, схоже, вважав, що такі заходи можуть бути важливими при розслідуванні того, чи може злочин мати расове підґрунтя.

ЖЕРТВА ЗЛОЧИНУ З РАСОВИХ МОТИВІВ ЗА АСОЦІАЦІЄЮ ТА/АБО ЧЕРЕЗ ПОМИЛКОВУ ІДЕНТИФІКАЦІЮ

СЛІД ЗАУВАЖИТИ

- Цікава проблема виникає, коли злочинець одночасно переслідує як члена соціально вразливої групи, так і особу, яка належить до більшості, не маючи жодних зовнішніх характеристик, які могли б призвести до помилкового переконання, що він/вона також є членом вразливої соціальної групи;
- Наприклад, скінхед, висловивши расистські образи на адресу ромів, нападає на пару, з яких лише одна особа має ромське етнічне походження. Щоб ще більше ускладнити цей сценарій, припустимо, що лише ром має зовнішні характеристики, які зазвичай асоціюються з ромами (наприклад, темний колір шкіри або носіння того, що відомо як традиційний ромський одяг), тоді як інша особа не має ромського етнічного походження та не відповідає жодному зі стереотипів щодо зовнішнього вигляду ромів;
- Чи буде це злочином на расовому ґрунті, і якщо так, то чи буде це злочином стосовно обох потерпілих, чи лише стосовно рома?;
- Пов'язана проблема виникає у випадках, коли злочинець помиляється щодо потерпілої особи під час скоєння злочину на расовому ґрунті. Наприклад, злочинець нападає на особу, яка на його думку має ромське походження, і лише згодом виявляє, що його жертва не є ромом.

ПРИКЛАД З ПРАКТИКИ Škorjanec проти Хорватії, 25536/14 - рішення від 28 березня 2017 року

- Заявниця, яка мала етнічне хорватське походження, та її партнер, який мав ромське походження, вступили в суперечку з двома особами, які почали штовхати заявницю, ображати її та погрожувати їй за те, що вона перебуває у стосунках з чоловіком ромського походження;
- Невдовзі після цього один із нападників схопив заявницю за футболку, кинув її на землю та вдарив ногою по голові;
- Потім нападники повернулися до партнера заявниці та, кажучи, що всіх ромів слід убити, почали бити його ногами та навіть намагалися вдарити ножем;

- Поліція подала скаргу проти обох правопорушників, але згадала заявника лише як свідка, а не як потерпілу. Зрештою, правопорушників було засуджено до одного року та шести місяців позбавлення волі за напад на партнера заявника з расових мотивів;
- Заявниця за власним бажанням подала кримінальну скаргу, стверджуючи, що вона також є жертвою злочину на расовому ґрунті;
- Проте її скаргу було відхилено, оскільки вона не була ромського етнічного походження, тому напад на неї не міг бути расово мотивованим.

РІШЕННЯ СУДУ

- Суд підкреслив, що як заявниця, так і її партнер неодноразово заявляли під час кримінального провадження, що вони вважають напад на них обох расово мотивованим. Цього, на думку ЄСПЛ, має бути достатньо, щоб зобов'язати поліцію та органи прокуратури розслідувати, чи відіграла расова мотивація певну роль у нападі;
- ЄСПЛ також повторив, що органи влади також повинні враховувати ширший контекст злочину, а також пам'ятати, що злочинці можуть мати змішані мотиви;
- Суд далі постановив, що органи влади, отримавши достовірні заяви про злочин на расовому ґрунті, повинні спробувати з'ясувати, чи існує зв'язок між злочинним діянням та расовими упередженнями не лише стосовно злочинів проти осіб на підставі їхнього фактичного або уявного особистого статусу чи характеристики, але й стосовно злочинів, заснованих на фактичному або уявному зв'язку чи приналежності потерпілого до іншої особи, яка фактично або ймовірно має певний статус захищеної характеристики;
- ЄСПЛ постановив, що у цій справі таке розслідування не проводилося, головним чином тому, що органи влади вважали критичним той факт, що заявниця не була ромського етнічного походження. Як наслідок, органи влади не намагалися з'ясувати, чи зазнала заявниця нападу через її зв'язок з особою ромського походження, і чи буде це сприйняття зв'язку (з боку злочинців) достатнім для того, щоб вважати злочин расово мотивованим. Суд постановив, що це було порушенням процесуального аспекту статті 3 у поєднанні зі статтею 14 (право на захист від дискримінації).

ЖЕРТВА ЗЛОЧИНУ З РАСОВИХ МОТИВІВ

ЗА АСОЦІАЦІЄЮ ТА/АБО ЧЕРЕЗ ПОМИЛКОВУ ІДЕНТИФІКАЦІЮ

КЛЮЧОВІ РЕЗОЛЮТИВНІ МОМЕНТИ РІШЕННЯ, АКТУАЛЬНІ ДЛЯ ПОЛІЦІЇ

- ЄСПЛ очікує, що поліція продовжуватиме розслідування ймовірних злочинів на расовому ґрунті, навіть якщо під час розслідування з'являться ознаки того, що злочинець помилявся щодо етнічної приналежності жертви;
- Такі ознаки самі по собі не можуть згодом зробити злочин не расово мотивованим; радше, для поліції важливо з'ясувати, чи на момент вчинення злочину злочинець вважав, що його/її жертва належить до вразливої соціальної групи. Тому помилка злочинця щодо етнічної приналежності його/її жертви не повинна використовуватися йому (зловмиснику) на користь, наприклад, призводячи до пом'якшення звинувачень;
- Аналогічно, Суд очікує, що поліція пам'ятатиме, що іноді ті, хто вчиняють злочини на расовому ґрунті, повністю усвідомлюють той факт, що їхні жертви не належать до вразливої групи, та здійснюють напад на них лише тому, що вони пов'язані або сприймаються як пов'язані з особою, яка фактично або ймовірно належить до вразливої групи;
- Такий зв'язок може мати різні форми: це можуть бути особисті стосунки, дружба або шлюб. Навіть той факт, що злочинець знав, що його/її жертва не належить до вразливої групи, а просто пов'язана з особою, яка належить до цієї групи, не повинен перешкоджати поліції кваліфікувати злочин як расово мотивований та відповідно розслідувати його;
- Отже, навіть якщо злочинці у справі Škorjanec повністю усвідомлювали, що заявниця не була ромкою, та напали на неї тому, що вона перебувала у стосунках з ромом, напад все одно слід кваліфікувати як расово мотивований.

ЗМІШАНІ МОТИВИ СКОЄННЯ ЗЛОЧИНУ НА РАСОВОМУ ҐРУНТІ

СЛІД ЗАУВАЖИТИ

- Оскільки людська природа настільки непередбачувана та незбагненна, часто важко встановити точні мотиви конкретного кримінального злочину. Ситуація ще більше ускладнюється, коли є ознаки того, що було більше двох мотивів: наприклад, розглянемо випадок пограбування рома, коли злочинець побив його та забрав його гаманець, вигукуючи расові образи щодо його етнічного походження;
- Чи може злочинець згодом стверджувати, що, оскільки його в першу чергу цікавив вміст гаманця, він просто скоїв пограбування, а не злочин на расовому ґрунті?

ПРИКЛАД З ПРАКТИКИ

Balázs проти Угорщини, 15529/12, 20 жовтня 2015 р.

- Заявником був ром, на якого після виходу з клубу рано вранці напав чоловік, який представився поліцейським (а пізніше виявився службовцем пенітенціарної установи). Службовець приєднався до групи з трьох чоловіків, які ображали заявника та його дівчину, коментуючи його ромське походження;
- Службовець згодом назвав його «брудним циганом». Бійка закінчилася завдяки втручанню трьох знайомих заявника. Заявника, його дівчину та службовця пенітенціарної установи, який на той час викликав поліцію, доставили до відділку поліції, де вони залишалися до наступного дня. Хоча обидва чоловіки отримали поранення в бійці, лише співробітник пенітенціарної установи пройшов медичний огляд;
- Через два дні після інциденту лікар-терапевт зафіксував травми заявника, синці на грудях, спині, шиї та обличчі. Заявник подав кримінальну скаргу проти співробітника пенітенціарної установи, описавши інцидент та надавши матеріали, які він знайшов в Інтернеті, а саме публікації співробітника в соціальній мережі, згідно з якими напередодні ввечері він «вдарив ногою по голові цигана, який лежав на землі»;
- Прокурор порушив кримінальну справу проти службовця за підозрою у скоєнні злочину на расовому ґрунті, але згодом припинив розслідування через брак доказів того, що службовець напав на заявника виключно з мотивів расової ненависті;

- Після скарги заявника на це рішення клопотання його адвоката про те, щоб службовця було заслухано як підозрюваного або як свідка, було відхилено на тій підставі, що його вже було заслухано як підозрюваного в паралельному провадженні проти службовця за звинуваченням у хуліганстві. Рішення про припинення розслідування було підтримано у вересні 2011 року. У травні 2012 року службовця було засуджено за хуліганство за участь у бійці та призначено йому один рік пробації.

РІШЕННЯ СУДУ

- Незважаючи на те, що особу, яка напала на заявника, було визнано винною, ЄСПЛ встановив порушення процесуального аспекту статті 3 у поєднанні зі статтею 14. Вважаючи, що не лише дії, засновані виключно на характеристиках потерпілого, можуть бути кваліфіковані як злочини на расовому ґрунті, ЄСПЛ визнав, що злочинці можуть мати змішані мотиви, перебуваючи під впливом ситуативних факторів однаково або сильніше, ніж вплив їхнього упередженого ставлення до групи, до якої належить потерпілий;
- Як наслідок, він визначив, що занепокоєння прокурора щодо встановлення того, чи мотив злочинця був «точно» пов'язаний з ромським етнічним походженням заявника, було недоречним;
- ЄСПЛ критикував неврахування органами прокуратури публікацій злочинця у Facebook після інциденту, де він конкретно згадував ромське походження заявника, а також іншої публікації, де він надав посилання на сцену з фільму, що містила расистський та нетерпимий посил та натякав на ромське «сміття».

Посилання на принципи ОБСЄ

ЄСПЛ також схвально посилався на наступні два принципи, викладені Організацією з безпеки та співробітництва в Європі / Бюро з демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ-БДІПЛ, а саме:

- Ті, хто вчиняють злочини з расових мотивів, часто попереджають або «хваляться» своїм «геройством» до, під час або після їх здійснення. Вони можуть, наприклад, намалювати сигнал/ ініціали своєї групи або деякі кодові слова / знаки, які є вагомим доказом (расової мотивації);
- Ті, хто вчиняють злочини з расових мотивів, часто вчиняють другий злочин (наприклад, крадіжку), щоб мати змогу стверджувати, що їхній злочин не був виключно расово мотивованим.

(Принципи, зазначені в посібнику ОБСЄ/БДІПЛ «Запобігання злочинам на ґрунті ненависті та реагування на них» (2009 р.)

ЗМІШАНІ МОТИВИ СКОЄННЯ ЗЛОЧИНУ НА РАСОВОМУ ҐРУНТІ

КЛЮЧОВІ РЕЗОЛЮТИВНІ МОМЕНТИ РІШЕННЯ, АКТУАЛЬНІ ДЛЯ ПОЛІЦІЇ

- Суд чітко вирішив, що злочини з расових мотивів можуть бути скоєні навіть тоді, коли злочинець не був мотивований переважно або навіть виключно расовими упередженнями;
- Оскільки існування чи відсутність расових упереджень залежить від суб'єктивних факторів, які нелегко встановити, слідчі органи повинні використовувати всі наявні в їхньому розпорядженні інструменти з метою встановлення існування таких упереджень. У цій справі Суд вважав, що навіть публікації в соціальних мережах можуть дати уявлення про расові мотиви злочинця;
- Підтримка злочинцем расистських ідеологій або схвалення расистських заяв/ідей є вагомим доказом расових мотивів, який слід розглянути.
- Це викликало потребу захистити себе, у сенсі параноїдальної оборони. У нього розвинувся «парадоксально альтруїстичний мотив радикального вирішення проблем громадського порядку в місті, зокрема щодо тієї його частини, де проживали неадаптивні та проблемні роми»;
- Важливим мотивом, що визначав його поведінку до та під час злочину, могло бути його постійне розчарування власною роботою та нездатність вирішити проблеми громадського порядку в місті, зокрема проблеми, що стосуються ромської частини населення. У нього також розвивався синдром вигорання. Однак експерти дійшли висновку, що безпосередній мотив його поведінки в критичний момент неможливо встановити з будь-якою точністю;
- Крім того, експерти дійшли висновку, що злочинець чітко не пам'ятав, що сталося, але зміг достовірно реконструювати деякі події та усвідомити, що він стріляв у когось. Він також згадав про деякі інциденти, які він та його колеги мали з людьми ромського походження, про свої занепокоєння, страх перед ними та відчай через нездатність впоратися з ними;
- Його засудили до дев'яти років позбавлення волі. Його зброю було конфісковано, і йому було призначено захисне психологічне лікування в установі з захисним наглядом строком на три роки.

Lakatošová та Lakatoš проти Словаччини, 655/16

- Співробітник муніципальної поліції, який не був на службі, взяв незаконно придбану зброю та поїхав на своєму власному автомобілі до міста зі значною ромською громадою. Він зупинився перед будинком заявників, зайшов на територію та, не кажучи ні слова, почав стріляти по членах сім'ї, які випадково опинилися у дворі. Він припинив стріляти, як тільки у нього закінчилися боєприпаси;
- В результаті цього троє членів родини заявників були застрелені, і обидва заявники отримали серйозні поранення. Перший заявник отримав поранення в боки та стегна, а другий заявник – у печінку, нижню частину апендикса, шлунок та лікоть. Після стрілянини злочинець повернувся до машини. По дорозі він зустрів двох інших ромів, членів родини заявників, і погрожував їм убити. Потім він сів до своєї машини та поїхав до будинку мера міста, перед яким його зрештою заарештували;
- Троє експертів-психіатрів та психологів дійшли висновку, що у нього розвинулася параноїдальна особистість, пов'язана з сильним страхом агресивної поведінки деяких «ромських співгромадян» щодо нього або близьких йому людей.

РІШЕННЯ СУДУ

- ЄСПЛ не заперечував, що основним мотивом його дій міг бути його психологічний стан, проте Суд також вважав, що злочинець міг мати змішані мотиви, перебуваючи під впливом як ситуативних факторів, так і упередженого ставлення.
- Як наслідок, ЄСПЛ критикував владу, і зокрема, відсутність спроби з боку прокурора дослідити, чи міг напад також бути мотивований расовою ненавистю. Це було пов'язано з тим, що існували значні ознаки расизму, включаючи власні заяви злочинця, попередній інцидент між злочинцем та кількома ромськими хлопчиками, а також висновки клінічного психолога, який не виключав існування расового мотиву.

МОВА ВОРОЖНЕЧІ – ОСОБЛИВА ФОРМА ЗЛОЧИНІВ НА РАСОВОМУ ҐРУНТІ

СЛІД ЗАУВАЖИТИ

- Публічні вираження ненависті, які часто називають мовою ворожнечі, викликають серйозне занепокоєння, оскільки вони можуть створювати середовище, що сприяє злочинам на ґрунті ненависті (щодо взаємодії між мовою ненависті та насильством див., наприклад, висновки ЄСПЛ у справі Király та Dömötör проти Угорщини, згадану вище);
- Мова ворожнечі – це досить невловиме поняття – ЄСПЛ не дав йому визначення у своїй практиці, обравши шлях розгляду та аналізу кожного конкретного випадку на предмет того, чи є відповідні заяви мовою ворожнечі. Згідно з Конвенцією, серед різних форм вираження лише мова ворожнечі/підбурювання до насильства може законно призвести до тюремного ув'язнення. Тому вкрай важливо з'ясувати, чи кваліфікується вираз або заява як мова ворожнечі;
- Рекомендація Комітету Міністрів РЄ № R. (97) 20 щодо «мови ворожнечі» пропонує таке робоче визначення: «Мова ворожнечі [охоплює] всі форми вираження поглядів, які поширюють, підбурюють, пропагують або виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм чи інші форми ворожнечі на ґрунті нетерпимості, включаючи нетерпимість, що виражається агресивним націоналізмом та етноцентризмом, дискримінацію та ворожість до меншин, мігрантів та осіб іммігрантського походження.»

ПРИКЛАД З ПРАКТИКИ

Balázs проти Угорщини, 15529/12, 20 жовтня 2015

р.

- Слід зазначити, що згідно з Рекомендацією Комітету Міністрів № 20, не лише висловлювання, що підбурюють до актів насильства/дискримінації, кваліфікуються як мова ворожнечі; крім того, немає вимоги щодо встановлення ситуації «явної та неминучої небезпеки»;
- ЄСПЛ прийняв це визначення у двох справах про расову мову ворожнечі згідно зі статтею 10 (право на свободу вираження поглядів);
- У справі Féret проти Бельгії (№ 15615/07, рішення від 16 липня 2009 року) заявника на національному рівні було визнано кримінально відповідальним за розповсюдження листівок/плакатів, що закликали до вигнання всіх мусульман та неєвропейських іммігрантів з Бельгії,
- та колективно звинувачували їх у злочинній діяльності. ЄСПЛ постановив, що його кримінальне покарання не порушувало статті 10 (право на свободу вираження поглядів);
- У справі Vejdeland та інші проти Швеції (№ 1813/07, рішення від 9 лютого 2012 року) заявники (майже всі у віці від 25 до 35 років, один заявник на момент подій мав 18 років) були визнані кримінально відповідальними національними судами за розповсюдження у старших класах середньої школи приблизно 100 листівок, які суди вважали образливими для гомосексуалів. Зокрема, у листівках містилися твердження про те, що гомосексуальність є «девіантною сексуальною схильністю», має «морально руйнівний вплив на суть суспільства» та є причиною розвитку ВІЛ/СНІДу;
- Заявники у цій справі стверджували, що вони не мали наміру висловлювати зневагу до гомосексуалів як групи, і заявили, що метою їхньої діяльності було розпочати дискусію про відсутність об'єктивності в освіті у шведських школах. Національні суди визнали заявників винними та засудили їх до умовних термінів позбавлення волі разом зі штрафами від 200 до 2000 євро, тоді як наймолодшого заявника було засуджено до пробації;
- ЄСПЛ постановив, що ці заяви становлять мову ворожнечі, а отже, (пропорційні) терміни позбавлення волі та додаткові санкції не порушують статтю 10;
- Суд погодився з національним судом, що хоча обговорення щодо ймовірної відсутності об'єктивності (тобто «гомосексуального порядку денного», на думку заявників) у статевої освіти було в суспільних інтересах, твердження заявників, хоча й не підбурювали нікого до вчинення будь-якого злочину, становили «серйозні та упереджені звинувачення», які були надмірно образливими та рівнозначними мові ворожнечі;
- Суд також наголосив на тому, що заявники вдерлися до школи (тобто до обмеженої зони), а їхньою цільовою аудиторією були молоді люди «вразливого та чутливого віку», які, крім того, не могли відмовитися від їх отримання (тобто становили вимушену аудиторію).

КЛЮЧОВІ РЕЗОЛЮТИВНІ МОМЕНТИ РІШЕННЯ, АКТУАЛЬНІ ДЛЯ ПОЛІЦІЇ

- Оскільки держави-члени Європейської конвенції з прав людини прийняли різні законодавчі заходи щодо мови ворожнечі (деякі більш обмежувальні, ніж інші), та з огляду на дуже контекстуально-специфічний підхід ЄСПЛ до цього питання на сьогоднішній день, важко визначити єдиний стандарт у правовому просторі Ради Європи щодо боротьби з мовою ворожнечі;
- Тим не менш, як мінімум, стверджується, що поліція повинна фіксувати будь-який випадок мови ворожнечі, оскільки це може дозволити поліції пролити світло на наявність чи відсутність расової мотивації в будь-якому злочині, скоєному згодом;
- Іншими словами, пропонується, щоб незалежно від того, чи карається мова ненависті в певній юрисдикції і якою мірою, поліція фіксувала мову ворожнечі як расистський інцидент (див. типову форму «Расистський інцидент – правопорушення на расовому ґрунті», доступну в Додатку до Інструментарію).

РОЗДІЛ 5

НАВЧАННЯ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

НАВЧАННЯ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

- Пропонований шаблон навчальної програми
- Приклади з практики

НАВЧАННЯ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

**Стандарти Ради Європи
щодо злочинів з расових мотивів та недискримінації з акцентом
на ромах та мандрівниках**

Пропонований шаблон навчальної програми

СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ ЩОДО НАСИЛЬСТВА З РАСОВИХ МОТИВІВ ТА НЕДИСКРИМІНАЦІЇ З АКЦЕНТОМ НА РОМАХ ТА МАНДРІВНИКАХ

ВИКЛИКИ, З ЯКИМИ СТИКАЮТЬСЯ ГРОМАДИ РОМІВ ТА МАНДРІВНИКІВ: ВІДПРАВНА ТОЧКА ДЛЯ ПОШУКУ ШЛЯХІВ ПОКРАЩЕННЯ ВІДНОСИН ПОЛІЦІЇ З РОМАМИ ТА МАНДРІВНИКАМИ

Інструменти	Загальний опис навчального заняття
Тривалість	До 1 години (залежно від рівня знань, обізнаності та досвіду учасників у питаннях ромів та мандрівників)
Мета	Розуміння спільних рис та структурних бар'єрів або викликів, з якими стикаються громади ромів по всій Європі
Фокус	<p>Громади ромів та мандрівників у Європі</p> <ul style="list-style-type: none"> Різноманіття груп ромів і термінологія Ради Європи щодо ромів та мандрівників Історичні виклики, з якими стикалися роми (наприклад, рабство, Голокост, депортації) Соціальні, економічні, освітні та інші бар'єри, з якими стикаються роми Заходи Ради Європи щодо соціальної інклюзії ромів та мандрівників як вразливої групи <ul style="list-style-type: none"> Вразливі групи у Європейському суді з прав людини Державний захист у справах вразливих груп Роми, вразлива група у Європейському суді з прав людини Зобов'язання поліції щодо ромів як вразливої групи
Методи	Презентація PowerPoint, інтерактивні дискусії, відеоматеріали
Ресурси	Інструментарій для поліцейських Становище ромів та мандрівників у Європі та міркування щодо пошуку шляхів покращення відносин та поліцейської діяльності в громадах ромів та мандрівників

СТАНДАРТИ РЕ ЩОДО ПИТАНЬ ПОЛІЦІЇ ТА РОМІВ, ВКЛЮЧАЮЧИ НАСИЛЬСТВО З РАСОВИХ МОТИВІВ

Інструменти	Загальний опис навчального заняття
Тривалість	До 1 години (залежно від рівня обізнаності з документами РЕ щодо цієї теми)
Мета	Підвищення обізнаності про документи РЕ, що стосуються питань поліції, ромів та мандрівників, включаючи насильство з расових мотивів
Фокус	<p>Документи РЕ стосовно поліцейської діяльності щодо ромів та мандрівників</p> <ul style="list-style-type: none"> Рамкова конвенція про захист національних меншин (РЗНМ) Європейська конвенція з прав людини Європейський кодекс поліцейської етики Рекомендації ЄКРН № 11 та № 13 <p>Органи РЕ, що здійснюють моніторинг поліцейської практики та/або питань ромів та мандрівників</p> <ul style="list-style-type: none"> Комісар з прав людини Європейська комісія проти расизму та нетерпимості (ЄКРН) Консультативний комітет Рамкової конвенції про захист національних меншин (РЗНМ) Європейський комітет з проблем злочинності Європейський комітет з питань запобігання катуванням Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ)
Методи	Презентація PowerPoint, інтерактивні дискусії, відеоматеріали
Ресурси	Інструментарій для поліцейських Стандарти Ради Європи щодо питань поліції та ромів і мандрівників, включаючи відносини, пов'язані з насильством з расових мотивів, та правоохоронну діяльність у громадах ромів та мандрівників

СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ ЩОДО НАСИЛЬСТВА З РАСОВИХ МОТИВІВ ТА НЕДИСКРИМІНАЦІЇ З АКЦЕНТОМ НА РОМАХ ТА МАНДРІВНИКАХ

СПЕКТР ПОРУШЕНЬ, ВИЯВЛЕНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СУДОМ З ПРАВ ЛЮДИНИ У СПРАВАХ ЗА ЗАЯВАМИ ВІД РОМІВ ТА МАНДРІВНИКІВ

Інструменти	Загальний опис навчального заняття
Тривалість	До 1 години (залежно від рівня знань та обізнаності щодо Європейської конвенції з прав людини та справ ромів, що розглядаються Європейським судом з прав людини)
Мета	Підвищення обізнаності та розуміння практики Європейського суду з прав людини в питаннях, пов'язаних з ромами та мандрівниками
Фокус	<p>Європейська конвенція з прав людини</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ознайомлення з Європейською конвенцією з прав людини • Ознайомлення з роллю Європейського суду з прав людини та його компетенцією Європейський суд з прав людини <p>компетенцією Європейський суд з прав людини</p> <ul style="list-style-type: none"> • Загальний огляд справ та порушень, виявлених Судом • Огляд порушень, виявлених Європейським судом з питань, пов'язаних з ромами та мандрівниками (наприклад, сегрегація в освіті, примусові виселення, стерилізація ромських жінок, насильство з расових мотивів з боку приватних осіб або державних службовців тощо)
Методи	Презентація PowerPoint, інтерактивні дискусії, відеоматеріали
Ресурси	Інструментарій для поліцейських Європейська конвенція з прав людини та роль Європейського суду з прав людини у захисті заявників з числа ромів та мандрівників

ПОДОЛАННЯ СТЕРЕОТИПІВ, УПЕРЕДЖЕНЬ ТА АНТИЦИГАНІЗМУ

Інструменти	Загальний опис навчального заняття
Тривалість	До 1 години (залежно від рівня знань та обізнаності з поняттями, що стосуються стереотипів, упереджень та антициганізму)
Мета	Розуміння стереотипів та упереджень щодо ромів та мандрівників, антициганізму та впливу роботи поліції у правоохоронній діяльності в громадах ромів та мандрівників
Фокус	<p>Стереотипи, упередження та антициганізм</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ознайомлення з поняттями та роботою Ради Європи з подолання антициганізму <p>Практика Європейського суду з прав людини</p> <ul style="list-style-type: none"> • Справи, що посиляються на стереотипи, упередження, ворожого ставлення та переслідувань ромів
Методи	Презентація PowerPoint, інтерактивні дискусії, відеоматеріали
Ресурси	Інструментарій для поліцейських Стереотипи, упередження та антициганізм

СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ ЩОДО НАСИЛЬСТВА З РАСОВИХ МОТИВІВ ТА НЕДИСКРИМІНАЦІЇ З АКЦЕНТОМ НА РОМАХ ТА МАНДРІВНИКАХ

ПРИНЦИП НЕДИСКРИМІНАЦІЇ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПОЛІЦІЇ

Інструменти	Загальний опис навчального заняття
Тривалість	До 2 годин (залежно від рівня знань та обізнаності з проблемами дискримінації та відповідними правовими стандартами)
Мета	Розуміння принципу недискримінації та застосовних правових стандартів, зобов'язань, що стосуються роботи поліції, викладених у прецедентній практиці ЄСПЛ
Фокус	<p>Принцип недискримінації в європейському праві</p> <ul style="list-style-type: none"> Поняття дискримінації в європейському праві та практика Європейського суду з прав людини <p>Стандарти, актуальні для поліції у справах про дискримінацію</p> <ul style="list-style-type: none"> Практика Європейського суду з прав людини, що має значення для поліції у справах про дискримінацію, включаючи справи, пов'язані з ромами та мандрівниками
Методи	Презентація PowerPoint, інтерактивні дискусії, відеоматеріали
Resources	Інструментарій для поліцейських <i>Недискримінація в міжнародному та європейському праві, роми, дискримінація та поліція</i>

ЗЛОЧИНИ З РАСОВИХ МОТИВІВ В КОНТЕКСТІ СТАНДАРТІВ РАДИ ЄВРОПИ

Інструменти	Загальний опис навчального заняття
Тривалість	До 2 годин (залежно від рівня знань та обізнаності про стандарти та практику, пов'язані зі злочинами з расових мотивів)
Мета	Розуміння злочинів з расових мотивів, стандартів Ради Європи, що стосуються поліції, та практики Європейського суду з прав людини
Фокус	<p>Злочини з расових мотивів: поняття та прояви</p> <ul style="list-style-type: none"> Робоче визначення того, що становить злочин з расових мотивів Форми та прояви злочинів з расових мотивів <p>Стандарти, актуальні для поліції у злочинах з расових мотивів</p> <ul style="list-style-type: none"> Практика Європейського суду з прав людини, актуальна для поліції у злочинах з расових мотивів, та застосовні зобов'язання
Методи	Презентація PowerPoint, інтерактивні дискусії, відеоматеріали
Ресурси	Інструментарій для поліцейських <i>Злочини з расових мотивів у контексті стандартів Ради Європи, форми для розслідувань расистських інцидентів, циркуляри поліції щодо злочинів з расових мотивів</i>

ЗРАЗОК ПРИКЛАДІВ З ПРАКТИКИ

Від поліцейських вимагається більш ефективне реагування на злочини з расових мотивів. Мета цих прикладів з практики полягає у сприянні виявленню інцидентів з расових мотивів за допомогою загальних слідчих методів, застосовуючи знання та навички, отримані з цього посібника.

ЗРАЗОК ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ ІНСТРУКТОРІВ ПОЛІЦІЇ

- Часто ми чуємо, як поліцейські кажуть: «Але ми ніколи не стикаємося з інцидентами на расовому ґрунті». Інші переконані: «У моєму місті злочинів з расових мотивів не трапляється».
- Один зі способів допомогти тим, хто навчається, вивчити це питання – це обговорення прикладів з практики. На навчальних заняттях можна обговорювати реальні та бажано нещодавні інциденти. Дуже допоможе, якщо інструктори використовуватимуть випадки, відомі учням. Найефективнішими будуть випадки, що сталися на регіональному або навіть місцевому рівні. Перелічені нижче приклади є лише рекомендацією. Вивчаючи поліцейські файли, ви можете знайти новіші або регіональні приклади для використання.
- Цей інструментарій має на меті надати практичний посібник, який допоможе помічати та розслідувати злочини на расовому ґрунті, які часто за різними причинами приховані, або зазвичай розглядаються як звичайні злочини, такі як образа, пошкодження майна або просто напад.
- Ми очікуємо, що поліція поважатиме права людини та основоположні свободи, а також сприятиме дотриманню цих прав і свобод. Ця функція робить роль поліції неоднозначною. З одного боку, поліція іноді пропагує та захищає права людини, зокрема права вразливих груп суспільства.

- З іншого боку, поліція іноді змушена діяти зі своєї законної домінуючої позиції, що обмежує права та свободи людини. Для поліції це постійний виклик – знайти правильний баланс між роллю поліції в демократичному суспільстві та основоположними правами фізичних осіб.
- Відкрита дискусія між учасниками навчальної програми щодо цих викликів може допомогти визначити, чи можна знайти цей баланс легше. Ведення такої дискусії вимагає від інструкторів хоробрості та навичок.

Працівники поліції повинні бути здатні проаналізувати справу та визначити:

- Чи була справа злочином на расовому ґрунті? Якщо так, то які показники призвели до цього висновку?
- Чи була справа належним чином розслідувана? Як відбувалося розслідування? Що можна було зробити інакше?
- Які учасники були залучені? Якою була співпраця між поліцією та партнерами?
- Як поліція відреагувала на цю справу? Що можна було зробити інакше?
- Як були враховані стандарти Ради Європи?
- Використовуючи різні розділи цього інструментарію, ви дізнаєтеся, що можете розглянути всі ці аспекти через призму використаної справи.

ЗРАЗОК ПРИКЛАДІВ З ПРАКТИКИ

ЩО Б ВИ РОБИЛИ У ЦИХ ВИПАДКАХ, ДЕ ФІГУРУЮТЬ ФІЗИЧНІ ОСОБИ-РОМИ?

УВАЖНО ПРОЧИТАЙТЕ СПРАВИ ТА ВИРІШІТЬ, ЯКИМИ БУЛИ Б ВАШІ ДІЇ ЩОДО РОБОТИ ПОЛІЦІЇ.

ПРИКЛАД З ПРАКТИКИ №1

Двох чоловіків, яких пізніше ідентифікували як ромів, заарештували після ймовірного нападу на чоловіка в місцевому автобусі. Один з них, як стверджується, вдарив ймовірного потерпілого кулаком в обличчя, а другий чоловік вдарив потерпілого ногою. За словами потерпілого, підозрюваними були двоє чоловіків, які хотіли його пограбувати та застосували насильство. Очевидці (можливі свідки) стримують двох чоловіків і викликають поліцію. Потерпілий подає заяву до поліції на цих двох осіб, і їх доставляють до відділення поліції.

У відділенні поліції чоловіків допитують. Вони (окремо) заявляють, що не мали наміру пограбувати жертву.

Їхня версія історії: В автобусі двоє чоловіків розмовляли один з одним ромською мовою про деякі спільні речі. Чоловік, який сидів поруч, крикнув на них: «Не розмовляйте цією дивною мовою в моєму автобусі. Розмовляйте нашою мовою! Ви цигани? Повертайтеся до Румунії! Брудні іноземці!».

Ті двоє були здивовані цим вчинком, і коли чоловік встав і погрожував їх вдарити, піднявши руку та атакуючи їх словесно, один з них вдарив чоловіка в обличчя, а інший вдарив його ногою. Вони боялися, що цей чоловік справді вдарить і поранить їх.

У них не було жодного наміру грабувати чи навіть сперечатися з ним. Вони лише хотіли захиститися.

Коли поліцейський запитав про причину, чому вони не зробили цієї заяви під час їхнього арешту, вони запитали: «Чи повірила б нам поліція?», і додали: «Ми все одно завжди не на тому боці».

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

- Як би ви продовжили розслідування цієї справи?
- Чому, на вашу думку, ці двоє чоловіків спочатку не повідомили про поведінку «потерпілого»?
- Чи вважаєте ви, цим чоловікам була надана інформація та можливість подати скаргу на гаданого потерпілого?

ПРИКЛАД З ПРАКТИКИ №2

У невеликому містечку, в сільській місцевості країни, велика група праворадикальних екстремістів намагається штурмувати «циганський квартал», де проживає кілька сотень ромів.

До поліції надійшла велика кількість скарг та офіційних повідомлень, які свідчать про зростання злочинності, як-от крадіжок та крадіжок зі зломом. Екстремісти звинувачують у цих злочинах ромів.

Від розвідувальних служб ви дізналися, що екстремісти вирішили не зупинятися, доки всіх ромів не проженуть зі свого кварталу.

Близько 100 ромів намагаються захистити свій район. Обидві групи розділяє поліцейський кордон.

Було помічено щонайменше 25 демонстрантів з битами, палицями та навіть коктейлями Молотова.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

- Які права мають праворадикальні демонстранти?
- Які права мають ромів?
- Які права та обов'язки має поліція в таких випадках?
- Що може зробити поліція для підтримки громадського порядку та запобігання тілесних ушкоджень?

ЗРАЗОК ПРИКЛАДІВ З ПРАКТИКИ

ПРИКЛАД З ПРАКТИКИ №3

До сервісного центру поліцейського відділення надійшла письмова скарга такого змісту: «Я молодий чоловік, мені 20 років. Однієї неділі, на початку весни, я планував гарно провести вечір з друзями. Я заздалегідь забронював квитки за зниженою ціною до місцевого танцювального клубу, щоб переконатися, що ми з друзями зможемо отримати максимальну насолоду від вечора.

На місці я приєднався до черги разом з товаришем. Після майже 15 хвилин очікування ми майже змогли увійти до клубу, але раптом я почув, як хтось позаду мене щось зауважив, на що охоронець відповів і запитав людину позаду мене: «Це той самий?», вказуючи на мене. Потім охоронець попросив мене почекати біля дверей, що я і зробив. Я припустив, що в клубі було трохилюдно, тому ми поки що не могли увійти. Але потім до мене підійшов інший охоронець і сказав почекати поза чергою відвідувачів.

Оскільки я не хотів жодних проблем, я зробив так, як мені сказали, але побачив, що мого товариша впустили до клубу, а за ним пішли інші. У той момент я зрозумів, що щось не так, і запитав охоронця, що трапилося. Він одразу відповів, що нічого не знає і нічим не може мені допомогти.

Я нагадав йому, що його колега біля входу сказав мені чекати за межами черги, і в той самий момент охоронець біля входу повернувся до мене і сказав мені піти геть і не створювати проблем. Він підняв руки і говорив досить голосно, що здалося мені досить залякуючим.

Я сказав охоронцям, що хочу лише знати, чому мене не впускають до клубу, бо мені це досі незрозуміло.

Один з моїх друзів, який все ще стояв у черзі, щоб увійти до клубу, також запитав охоронця, чому мене не впускають, на що охоронець відповів: «Він просто не ввійде до клубу.»

Я не міг придумати жодної причини, чому мені відмовили в клубі. Тож я знову попросив пояснень, після чого один з викидайлів розлютився, підійшов до мене і відштовхнув мене назад, від черги та входу. Оскільки я не та людина, яка любить суперечки та конфлікти, Я вирішив піти геть і зберігати спокій.

Я справді нічого поганого не зробив, я заплатив за квиток і просто хотів гарно провести вечір з друзями. Єдине, що я отримав за це, це відмову в клубі та гучну балаканину від викидайла.

Друзі, з якими я був, усі корінного походження. Я маю змішане, ромське та корінне походження. Мабуть, за моєю зовнішністю можна здогадатися, що я ромського походження. Єдина причина, яку я можу придумати, чому мені відмовили в клубі,

полягає в тому, що викидайли не хотіли, щоб туди пускали рома, і хтось попередив їх про це, перш ніж вони сказали мені вийти з черги. Саме тому я хочу подати офіційну скаргу на викидайлів клубу.

Мушу сказати, що наступного дня після цього інциденту я звернувся до антидискримінаційного бюро. Разом із консультантом я надіслав листа власнику клубу. Невдовзі я отримав від них вибачення, і вони пообіцяли мені повернути кошти за квиток і розібратися у справі. На жаль, я не отримав від них жодної відповіді після цього, і минуло вже 5 тижнів.

Власне, я просто хочу зробити заяву зараз і розповісти свою історію, якщо ви мене запитаєте. У наш час певні інциденти не повинні траплятися. Я ніколи не думав, що щось подібне станеться. Не зі мною. Сподіваюся, ви зможете мені допомогти.»

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

- Як би ви відреагували на цю (письмову) скаргу? Ви мали справу з подібними випадками? Чи є це інцидентом на ґрунті ненависті? Чи розглядали б ви його як такий? Які можливі дії ви могли б вжити?

ПОРАДА: У цьому випадку було б корисно наголосити на співпраці між поліцією та антидискримінаційним бюро та дослідити, які правові можливості існують для відновлення справедливості у цій справі.

ПРИКЛАД З ПРАКТИКИ №4

Поліцейські, які працюють у великому місті, яке щороку приваблює велику кількість відвідувачів, попереджають туристів, які відвідують місто, бути уважними до ромських хлопчиків, які крадуть майно. Відвідувачів з рюкзаками та/або камерами та мобільними телефонами особливо попереджають про «ромських крадіжників».

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

- Вам це знайомо? Ви коли-небудь стикалися з такою поведінкою з боку колег-поліцейських? Чи може ви самі коли-небудь попереджали інших про «ромських крадіжників»? Чи вважаєте ви це професійним? Чи є це стигматизацією певної групи людей? Як ще ви могли б звернути увагу відвідувачів на необхідність піклуватися про свої особисті речі?

ДОДАТКИ

ДОДАТКИ

- Зразок поліцейського циркуляра щодо запобігання та боротьби зі злочинами на расовому ґрунті
- Форма рапорту про інцидент з расових мотивів
- Належна практика щодо житлових питань (несанкціонованих таборів)

..... Поліція

Офіс начальника поліції. Довідковий номер. ....

.....2019

Наказ поліції про розслідування злочинів з расових мотивів

Злочин з расових мотивів також відомий як злочин з мотивів «ненависті» або «упередження». У цьому контексті термін «ненависть» не слід розуміти в його повсякденному значенні, а радше як сильну неприязнь до особи через її особливу характеристику (раса, релігія, інвалідність, сексуальна орієнтація), передбачену законом.

Злочини з расових мотивів складаються з двох елементів: кримінального злочину та мотиву упередження.

Розслідування та покарання за злочини з расових мотивів завжди повинні мати пріоритет над іншими формами злочинів. Це пояснюється тим, що злочини з расових мотивів є особливим порушенням людської гідності та особливо руйнівними для основоположних прав людини.

З огляду на притаманні труднощі у визначенні наявності расової мотивації у скоєнні правопорушення, наполегливо рекомендується встановити певні правила, що визначатимуть випадки, в яких перевірка того, чи могла расова мотивація призвести до скоєння кримінального злочину, має бути обов'язковою. Однак цю пропозицію не слід тлумачити як таку, що в усіх інших випадках розгляд расового мотиву має бути виключений із ширшого розслідування мотивів правопорушника. Слід визнати, що встановлення та доведення расової мотивації часто буде надзвичайно складним на практиці. Існуюче зобов'язання поліції розслідувати можливі расистські підтексти кримінального правопорушення є обов'язком докладати всіх зусиль, але не є абсолютним. Іншими словами, поліція повинна робити те, що є розумним за даних обставин, з метою збору та забезпечення доказів, досліджуючи всі практичні шляхи встановлення істини, не забуваючи про розгляд доказів, які можуть вказувати на расову мотивацію. Вищезазначені міркування однаково, якщо не навіть більше, застосовні в контексті дисциплінарних розслідувань проти поліцейських.

Зокрема, вкрай важливо, щоб потенційне існування расової мотивації було ретельно розслідувано та щоб усі відповідні докази, що мають доказову цінність, були зібрані за таких обставин:

А. Коли ймовірні правопорушники є, або підозрюються, що є членами крайніх правих/екстремістських/расистських угруповань.

Щойно ви отримаєте інформацію або переконаєтеся, що ймовірний злочинець є членом расистської/екстремістської групи, яка сповідує насильство та екстремістські ідеології, вам слід класифікувати злочин як расово мотивований та відповідно розслідувати його. Вам також слід з'ясувати, чи був ймовірний расово мотивований злочин ізольованим випадком чи частиною ширшої схеми злочинів, скоєних проти певної вразливої соціальної групи; чим більша кількість таких злочинів, тим вища ймовірність того, що вони організовані та мають расовий мотив. Вам також слід звернути увагу на наявність залишених на місці злочину очевидних доказів приналежності злочинця до такої групи (наприклад, нанесення расистських графіті злочинцями). Нарешті, майте на увазі, що члени таких груп часто хваляться злочинами, які вони скоюють, у соціальних мережах. З цією метою може знадобитися моніторинг соціальних мереж.

В. Коли злочин скоєно під час соціального заходу/проти майна, що має особливе значення для вразливої соціальної групи.

Злочини з расових мотивів є переважно символічними злочинами: іншими словами, вчиняючи такий злочин проти члена соціальної групи, злочинець прагне донести до соціальної групи посил про те, що її члени небажані. Той самий принцип стосується злочинів, скоєних під час соціальних заходів (наприклад, релігійних свят) або проти майна, що має культурне/релігійне значення для певної групи (наприклад, синагоги). Такі злочини слід розглядати як злочини з расових мотивів та відповідно їх розслідувати.

С. Коли потерпілі визначають себе як членів маргіналізованих та вразливих соціальних груп (роми та мандрівники, іммігранти, шукачі притулку).

Вразливі соціальні групи непропорційно часто зустрічаються серед потерпілих від злочинів, скоєних з расових мотивів. Це, у свою чергу, означає, що коли жертва належить (або стверджує, що належить) до такої соціальної групи, слід негайно врахувати, що злочин міг бути скоєний з расових мотивів, та вести розслідування в цьому напрямку.

Д. Коли потерпілі або свідки правопорушення стверджують, що злочин був скоєний з расових мотивів.

Наголошується, що навіть якщо потерпілий або свідок не вважає, що злочин був скоєний з расових мотивів, це не повинно заважати вам зробити це з власної ініціативи. Тим не менш, якщо потерпілий/ий стверджує, що напад на неї/нього був скоєний з расових мотивів, то ви повинні розглядати це як таке, щоб продемонструвати потерпілому/свідку, що ви враховуєте їхні заяви (і таким чином забезпечуєте їхню подальшу співпрацю), а також щоб забезпечити розслідування всіх ймовірних злочинів з расових мотивів.

Е. Коли потерпілі не є членами вразливих соціальних груп, але є докази, які свідчать про те, що злочинці сприймали їх як таких, або що злочинці обрали їх через їхній справжній або уявний зв'язок з членами таких груп.

Ви повинні продовжувати розслідування ймовірних злочинів на расовому ґрунті, навіть якщо під час розслідування з'являться докази того, що злочинець помилявся щодо етнічної приналежності потерпілого. Такі докази самі по собі не можуть згодом зробити злочин нерасово мотивованим; натомість важливо з'ясувати, чи вважав злочинець на момент скоєння злочину, що його/її жертва належить до вразливої соціальної групи.

Так само слід завжди пам'ятати, що особи, які скоюють злочини на расовому ґрунті, можуть націлюватися на потерпілих, повністю усвідомлюючи, що вони не належать до вразливої групи, але лише тому, що вони пов'язані або сприймаються як пов'язані з особою, яка фактично або ймовірно належить до вразливої групи. Цей реальний або гаданий зв'язок може мати різні форми; це можуть бути особисті стосунки, дружба або шлюб. Навіть цей факт, а саме те, що злочинець знав, що його/її жертва не належить до вразливої групи, а просто пов'язана з особою, яка належить до цієї групи, не повинен заважати вам кваліфікувати злочин, скоєний проти особи, яка не належить до вразливої соціальної групи, як скоєний з расових мотивів, та розслідувати його відповідно.

Ф. Коли є підстави вважати, що злочин мав змішаний мотив (як нерасовий, так і расовий).

Злочин буде расово мотивованим навіть тоді, коли злочинець не був мотивований переважно або навіть виключно расовими упередженнями. Оскільки встановлення наявності расових упереджень залежить від суб'єктивних факторів, які нелегко встановити, вам слід використовувати всі наявні у вас інструменти з метою встановлення існування таких упереджень. Наприклад, публічна підтримка злочинцем расистських ідеологій або схвалення расистських заяв/ідей є вагомим доказом расової мотивації, роль якої у скоєнні злочину слід дослідити.

Г. Коли злочин скоєно в контексті діяльності (наприклад, демонстрації, організованої екстремістською політичною партією), яка навмисно відбувається поблизу населеного пункту, де, як відомо, проживають члени вразливої соціальної групи з метою залякування її членів.

Такі випадки накладають особливий тягар на вас під час виконання ваших обов'язків. Це пояснюється тим, що вам доведеться підтримувати баланс між управлінням заходом, про який йде мова, та забезпеченням безпеки ширшої громадськості. Наприклад, виходячи з вашої підготовки та досвіду, ви можете вирішити не забороняти проведення расистської демонстрації, проведення якої планується у ромському поселенні, через побоювання спровокувати насильницьку реакцію з боку демонстрантів. Однак таке рішення не звільняє вас від обов'язку уважно стежити за поведінкою демонстрантів та вживати заходів проти тих, хто діє з явним порушенням закону (наприклад, тих, хто вчиняє або погрожує вчиненням насильства). Це пояснюється тим, що такі події не є демонстраціями, на яких протестанти намагаються висловити свої реальні чи уявні образи.

Швидше, їхня явна мета полягає в залякуванні та психологічному переслідуванні соціальної групи, проти якої вони спрямовані, члени якої часто не можуть захистити себе і тому потребують посиленого захисту з боку поліції. У таких випадках рішуча реакція поліції на расистські інциденти, що відбуваються в контексті такої діяльності, необхідна не лише для того, щоб карати кримінальні діяння та захищати права людини, але й для того, щоб донести до суспільства чіткий сигнал про те, що расистські явища не будуть терпітися.

Н. Коли злочин було скоєно, здавалося б, спонтанно, і жоден інший мотив (наприклад, фінансовий) не здається правдоподібним.

Саме тому, що злочин з расових мотивів є символічним злочиним, він часто не має легко помітного мотиву. Таким чином, на рома нападають, але його/її майно не крадуть. Саме відсутність «логічного» мотиву повинна насторожити вас щодо можливості того, що злочин може бути скоєний на расовому ґрунті.

Підпис / Печатка

ФОРМА РАПОРТУ ПРО ІНЦИДЕНТ/ПРАВООПОРУШЕННЯ З РАСОВИХ МОТИВІВ

Реєстраційний номер:

Співробітник поліції, який розслідує інцидент:

Дата та час інциденту:

Район/місце інциденту:

А. Інцидент з расових мотивів:

Короткий опис інциденту:

Підозрюваний(і) відомий(і) (Так/Ні):

Якщо так, вкажіть імена:

Матеріали (наприклад, листівки, знайдені на місці події, графіті тощо) вилучені/зібрані (Так/Ні):

Короткий опис типу та характеру матеріалу (якщо застосовно – копія додається до цієї форми):

Форма расової мотивації / підстава дискримінації

Ваша оцінка:

Оцінка потерпілого(их) (якщо застосовно):

☐ Раса / етнічна приналежність / національне походження	☐
☐ Релігія.	☐
☐ Сексуальна орієнтація	☐
☐ Інвалідність (фізична чи інтелектуальна)	☐
☐ Стать	☐
☐ Мова ворожнечі	☐
☐ Інше.....	☐
☐ Інцидент не має расового мотиву	☐

Контактні дані потерпілого(их):

Якщо потерпілий відмовився надати контактні дані, вкажіть причини::

- Потерпілий(і) не вважає(ють) інцидент расово мотивованим / рівнозначним правопорушенню
- Потерпілий(і) побоюється(ються) потенційних наслідків
- Потерпілий(і) вважає(ють), що не може(уть) дозволити собі вести цю справу далі
- Інше:.....

Подальші дії, вжиті слідчим поліції:

- Потерпілому(-им) надано контактні дані поліцейського, який відповідає за зв'язок / відносини з громадою
- Потерпілому(-им) надано контактні дані місцевої неурядової організації, що працює з проблемами, пов'язаними з расовими мотивами
- Потерпілому(-им) надано контактні дані місцевої юридичної клініки / асоціації адвокатів

РАПОРТ ПРО ІНЦИДЕНТ МАЄ БУТИ ПОДАНИЙ ДО ЕЛЕКТРОННОЇ БАЗИ ДАНИХ ПО ПОВЕРНЕННІ ДО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ВІДДІЛЕННЯ

Правопорушення з расових мотивів (заповнюється, якщо інцидент є правопорушенням, що підлягає обвинуваченню *ex officio*, або якщо потерпілий подав кримінальну скаргу):

Підозрюваний(-і) під арештом (Так/Ні):

Стаття Кримінального кодексу (може бути застосовано більше однієї):

Кількість потерпілих (якщо застосовно):

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Місце інциденту

- Житлове приміщення
- Ділова контора
- Урядова/громадська будівля
- Місце богослужіння
- Публічний заклад (бар тощо)
- Інша приватна територія .....
- Інше громадське місце .....

Вкажіть будь-які особливі характеристики місця інциденту (наприклад, поселення ромів та мандрівників, район або бар, який, як відомо, часто відвідують представники ЛГБТКІ тощо)

Форма расової мотивації / підстава дискримінації Ваша оцінка:

- Раса / етнічна приналежність / національне походження
- Релігія
- Сексуальна орієнтація
- Інвалідність (фізична чи інтелектуальна)
- Стать
- Мова ворожнечі
- Інше .....
- Інцидент не має расових мотивів

Доказові матеріали (наприклад, листівки, знайдені на місці події, графіті тощо) вилучені/зібрані (Так/Ні):

Короткий опис типу та характеру матеріалу (якщо застосовно – копія додається до цієї форми):

Контактні дані потерпілого(их):

Подальші дії, вжиті слідчим поліції:

- Потерпілому(-им) надано контактні дані місцевої неурядової організації, що працює з проблемами, пов'язаними з расовими мотивами
- Потерпілому(-им) надано контактні дані місцевої юридичної клініки / асоціації адвокатів
- Потерпілого(их) направлено до консультаційних/психологічних служб підтримки

КОПІЯ РАПОРТУ ПРО ПРАВОПОРУШЕННЯ З РАСОВИХ МОТИВІВ, ЯКИЙ СЛІД ДОДАТИ ДО СПРАВИ, ЩО ПОДАЄТЬСЯ ДО ПРОКУРАТУРИ

Асоціація голів поліції (АСРО)

Рекомендації АСРО щодо несанкціонованих таборів, 2011 р., переглянуте у червні 2012 р.

Документ доступний англійською мовою [тут](#)

Примітка: метою Рекомендацій, розроблених після консультацій з асоціаціями циган та мандрівників, є сприяння розвитку нормальних громадських відносин між ромами та мандрівниками та осілими громадами шляхом «збалансування прав людини ромів та мандрівників з правами землевласників та широкої громадськості». У ньому визнається, що через відсутність достатньої кількості законних місць розташування, напруженість між цими групами продовжуватиме виникати. Тим не менш, особливо вражає в Рекомендаціях наполягання на тому, що стосовно несанкціонованих таборів слід застосовувати поступовий підхід, і що поліція не повинна негайно вдаватися до заходів примусового виселення, якщо вони не є абсолютно необхідними.

РОЗДІЛ 4 – СПІВПРАЦЯ З ІНШИМИ ВІДОМСТВАМИ

4.1 Органам поліції слід розглянути можливість співпраці з місцевими органами влади щодо узгодження Спільних міжвідомчих протоколів щодо управління несанкціонованими таборами. Органам поліції також слід розглянути можливість призначення офіцера зв'язку для співпраці з місцевими органами влади щодо впровадження спільних протоколів. Це питання слід обговорювати в рамках місцевих форумів Партнерства з безпеки громади (CSP) в Англії та Уельсі або через Місцеві стратегічні рамки.

4.2 Провідна роль у прийнятті рішень повинна залишатися за місцевими органами влади, а використання поліцейських повноважень зазвичай не слід розглядати як захід невідкладного реагування.

РОЗДІЛ 5 – ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

5.1. Провідна роль в управлінні несанкціонованими таборами залишається за місцевими органами влади. Органи поліції повинні розглянути можливість участі у забезпеченні швидкого та законного видалення несанкціонованих таборів, включаючи використання поліцейських повноважень відповідно до розділу 61 або 62 Закону про кримінальне правосуддя та громадський порядок 1994 року, якщо:

i) Громади позбавлені доступу до місцевих зручностей, або існує значний вплив на навколишнє середовище. Це може включати, наприклад, формування табору на будь-якій частині зони відпочинку, громадського парку, шкільного майданчику, сільської зелені або позбавлення громадськості користування автостоянками. Той факт, що інші верстви населення позбавлені зручностей, має бути очевидним до життя заходів.

[...]

iv) Існує небезпека для життя.

Прикладом цього може бути табір поруч з автомагістраллю, де може існувати небезпека того, що діти або тварини випадково потраплять на проїжджу частину.

[...]

5.2 Сама наявність табору без будь-яких обтяжуючих обставин зазвичай не повинна створювати очікування, що поліція використовуватиме повноваження щодо виселення. Про це слід повідомити громадськість,

землевласників, місцеву владу та інші установи. Якщо прийнято рішення про використання поліцейських повноважень для виселення, обґрунтування цього рішення має бути чітко викладене та задокументоване. Як зазначено вище, запропонований запис про обґрунтування виселення наведено у Додатку D.

[...]

Органи поліції повинні:

1. Включати ромів та мандрівників до звичайних стратегій поліцейської діяльності в районі, щоб сприяти расовій рівності та добрим расовим відносинам.
2. Зосереджуватися на окремих ромах та мандрівниках, підозрюваних в антисоціалній поведінці та злочинах на громадських, приватних та несанкціонованих об'єктах, а не на цілих громадах, та співпрацювати з людьми з цих груп та місцевою владою для розробки профілактичних заходів.
3. Ставитися до ромів та мандрівників, як потерпілих, так і підозрюваних, як до членів місцевої громади, таким чином, щоб зміцнити їхню довіру до даного органу поліції.
4. Забезпечити навчання всіх відповідних працівників щодо потреб ромів та мандрівників у послугах поліції, щоб офіцери могли ефективніше виконувати свою роботу та сприяти добрим стосункам між усіма групами в громаді, якій вони служать.
5. Переглянути формальні та неформальні процедури правоохоронної діяльності щодо несанкціонованих таборів, щоб виявити та усунути потенційно дискримінаційну практику, а також забезпечити, щоб ці процедури сприяли расовій рівності та добрим расовим стосункам.
6. Переглянути спосіб впровадження рекомендацій на практиці, щоб переконатися, що організації та окремі особи застосовують послідовний підхід, ресурси використовуються ефективно та стратегічно, всі процедури формалізовані, а потреби в навчанні визначені.

Громади ромів та мандрівників страждають від поширеної та постійної дискримінації та антициганізму, що визнані як специфічна форма расизму, яка підживлюється упередженнями та стереотипами – і вони є жертвами різних інших форм дискримінації, включаючи переслідування, мову ворожнечі та злочини на ґрунті ненависті в багатьох державах-членах Ради Європи. Дискримінація залишається сьогодні найпоширенішою формою порушення прав людини в Європі, і вона непропорційно впливає на громади ромів та мандрівників.

Відділ Ради Європи з питань ромів та мандрівників рішуче бореться з дискримінацією та антициганізмом шляхом послідовного та комплексного підходу, який включає правові та політичні заходи реагування, встановлення стандартів, міжурядову співпрацю, підтримку держав-членів, навчання тощо.

Співробітники поліції перебувають на передовій системи правосуддя, оскільки вони є одними з перших, хто контактує з жертвами мови ворожнечі, переслідувань, злочинів з расових мотивів та інших форм порушень прав людини, і тому вони відіграють ключову роль у забезпеченні громадам ромів та мандрівників належного та законного доступу до правосуддя.

Інструментарій для поліцейських слід використовувати, перш за все, для інформування працівників поліції про відповідні основні цінності та стандарти, необхідні для поліцейської діяльності в громадах ромів та мандрівників, але він також може бути корисним для інших працівників правоохоронних органів та тих, кому цікава ця тема.

Інструментарій надає інформацію про становище громад ромів та мандрівників у Європі та про те, як стандарти Ради Європи можуть бути застосовані до поліції і ромів та мандрівників. Також включено відповідну судову практику Європейського суду з прав людини з метою підтримки поліцейських у покращенні розуміння, розслідування та переслідування порушень прав людини. Нарешті, Інструментарій може бути використаний як засіб підвищення обізнаності та освіти, оскільки він містить пропозиції щодо навчальних заходів та інформаційних сесій за участю/для поліцейських та інших правоохоронних органів.

UKR

www.coe.int
www.coe.int/roma

Рада Європи є провідною організацією із захисту прав людини на континенті. До її складу входять 46 держав-членів, включно з усіма державами-членами Європейського Союзу. Усі держави-члени Ради Європи приєдналися до Європейської конвенції з прав людини – договору, спрямованого на захист прав людини, демократії та верховенства права. Європейський суд з прав людини здійснює нагляд за виконанням Конвенції у державах-членах.

